

ZESTIG JAAR
RAMPPADE

Inhoudsopgave

COLOFON: LOSSE VERKOOP: €1,95

Concept: Eilanden-Nieuws
 Vormgeving: Dirk van der Welle
 Redactie: Adri van der Laan, Martijn de Bonte
 Oplage: 6.500 exemplaren

Fotoverantwoording per pagina:

Streekarchief	1, 3, 5, 10, 11 (boven), 21, 22, 25, 29, 33, 36, 39, 43
Waterschap Hollandse Delta	6, 8
Watersnoodmuseum	15, 16, 17
Martijn de Bonte	9, 20
Hans Villerius	11 (onder), 12, 23, 26, 40

- 4 **ONS HUIS WAS NET HOOG GENOEG.**
 >> Frans Pollemans uit Oude-Tonge
- 6 **'GEEN TWIJFEL MOGELIJK: AMERSFOORT AAN ZEE IS ONZIN'**
 >> Heemraad Van Nieuwenhuijzen
- 10 **DE JULIANASTRAAT DOOR DE JAREN HEEN**
- 12 **WE ZIJN ALS DORP GEADOpteERD DOOR DE INWONERS VAN DE STAD HAARLEM.**
 >> Mevrouw C. Born-Buijs
- 15 **HET WATERSNOODMUSEUM**
- 18 **DIT GEBEUREN GAAT NOOIT MEER UIT JE GEHEUGEN!**
 >> Hans Kamerling
- 20 **STRAATNAMEN DIE HERINNEREN AAN DE WATERSNOODRAMP VAN 1953**
- 24 **DE WAGENS MET SLACHTOFFERS STAAN OP MIJN NETVLIES GEGRIPT**
 >> Jannie Maliepaard-van de Vliet
- 26 **DIE ZENDMASTEN WERDEN OOK WEL EENS GEBRUIKT VOOR PRIVEBERICHTEN HOOR**
 >> Militair Joop Willemse
- 30 **FICTIEF VERHAAL: NIL DESPERANDUM**
- 32 **ALS EVACUÉ IN ROTTERDAM. WE ONTMOETEN ER ZOVEEL LIEFDE EN WARMTE!"**
 >> Riet Both-Meijer
- 35 **NIEUWE FOTO'S VAN DE RAMP**
- 36 **BOEK: EEN STRAAT IN EEN DORP ONDER WATER**
- 40 **HIJ VROEG AAN MIJN MOEDER; 'BENT U DIE VROUW VAN DAT GROTE GEZIN?'**
 >> Lenie Driesse-Peeman

EILANDEN-NIEUWS.nl

Beste lezers,

Zestig jaar is een flinke periode. Jaar na jaar is voorbijgegaan na de grootste ramp die Goeree-Overflakkee heeft getroffen in de twintigste eeuw. De herinnering aan de ramp houden we graag levend, de vele slachtoffers zijn het waard om bij stil te staan. We hebben besloten om terug te kijken door de bril van evacués. Zoals mevrouw Born-Buijs die op zestienjarige leeftijd werd gered uit het rampgebied. Na een lange reis in de Brabanthallen terecht kwam en vanaf daar in een gastgezin terecht kwam. Na haar terugkeer naar Oude-Tonge blijft ze contact houden met het gezin dat haar heeft opgevangen. Na haar huwelijk gaat ze zelfs een keer met de fiets op bezoek bij de familie in Eindhoven. Een aangrijpend verhaal over de nasleep van de ramp in het leven van een evacué. Joop Willemse was als militair actief tijdens de watersnoodramp en vertelt een aangrijpend verhaal over de inspanningen van het leger.

Dit jaar willen we niet alleen achteruitkijken, maar ook kijken naar de stand van zaken vandaag de dag. In een interview vertelt heemraad Van Nieuwenhuijzen enthousiast over het werk van het waterschap. En docent André Kastelein schreef een mooi fictief verhaal over de liefde tussen een werkpaard en een meisje die abrupt wordt beëindigd door de watersnoodramp. Streekarchivaris Jan Both maakte een overzicht met alle straatnamen die te maken hebben met de watersnoodramp, alledaagse herinneringen aan de ramp van 1953.

De ramp heeft diepe sporen achtergelaten in de levens van alle betrokkenen. Zoals de heer Kamerling zegt: "Het zijn herinneringen die je echt je gehele leven bijblijven..."

Martijn de Bonte

Redacteur Eilanden-Nieuws

'Ons huis was net hoog genoeg...'

Frans Pollemans uit Oude-Tonge

Frans Pollemans uit Oude-Tonge was 22 jaar ten tijde van de watersnoodramp. Net als vele anderen verloor ook hij deze nacht verschillende familieleden. Gelukkig vielen er binnen het eigen gezin geen slachtoffers. "Dat kwam, omdat het huis aan de Schoolstraat waarin we woonden net hoog genoeg was", aldus Frans, die nu nog steeds samen met zijn vrouw, woonachtig is in het ouderlijk huis. "Wij konden op de zolder blijven en daarna via het dak op de Molendijk komen. Dat geluk had een groot aantal omwonenden helaas niet".

Door Mirjam Terhoeve

Op zaterdagavond was Frans met een aantal vrienden naar het café geweest. Na afloop ging hij, samen met vriend en latere zwager Jaap Sala, huiswaarts. "Het stormde enorm", weet Frans nog. "Ik probeerde Jaap over te halen om bij ons thuis te blijven slapen, want hij moest nog op de fiets naar de Langeweg nabij Nieuwe-Tonge. Jaap wilde echter beslist naar huis. Later hoorde ik, dat het een zware tocht was geweest, maar dat ze het daar toch allemaal gered hadden, want ook het huis van de familie Sala was blijven staan".

HET WATER KWAM

Frans woonde nog bij zijn vader thuis, samen met zussen Nel, Jo en Marie en broers Arjaan en Toon. "Nel was die avond op bezoek bij ome Toon en tante Riek Winkels in de Molenweg", vertelt hij. "Vanwege het slechte weer, besloot zij om daar 's nachts te blijven. De rest was thuis. Halverwege de nacht klopte de buurman aan en vertelde dat er water kwam. Wij verkeerden in de veronderstelling dat er zo'n halve meter water binnen zou komen, net als in de oorlog, toen de Duitsers de boel onder water hadden gezet. Voor de zekerheid gingen we allemaal toch naar zolder. Regelmatig keken we bij de trap naar beneden en zagen het water steeds hoger komen. Vader lag eerst nog te slapen en ik vroeg hem of ik wat platen los

mocht maken, zodat we eventueel het dak op zouden kunnen. Wij wisten, dat als het water tegen het plafond van de kamer zou komen, dat er dan geen houden meer aan zou zijn. Door het zijraam zagen we onze burens al op het dak zitten. Zij hadden een veel lager huisje dan het onze, vandaar. Vader wilde er eerst niets van weten, maar begreep al spoedig de ernst van de situatie. Door het andere zijraam keken we in de Jozefdreef. Daar zagen we zelfs al diverse huisjes in elkaar zakken. Ook dat waren van die lage huisjes. Toen het licht werd zagen we dat de hele Schoolstraat onder water stond en tegen de lantaarnpaal, tegenover ons huis, bonkte een heleboel wrakhout en zelfs hele delen van huizen uit onze straat. Het raam boven werd alsnog opengebroken.

Inmiddels stonden er mensen op de Molendijk, die een touw naar ons gooiden. Ik heb het om de schoorsteen gebonden en via het touw en over het wrakhout zijn we één voor één naar de dijk geklommen. Daarvandaan zagen we dat de heer De Vos uit de Jozefdreef aan een schoorsteen hing en om hulp riep. Buurmannen Mac-kloet en De Korte probeerden nog door het water en het wrakhout bij hem te komen, maar helaas lukte dat niet. De arme man is uiteindelijk toch verdronken.

VEEL SLACHTOFFERS

Eenmaal op de dijk werd duidelijk wat er zich die nacht had afgespeeld. Je hoorde verhalen, maar vooral ook vele namen van mensen die verdronken waren. Hele gezinnen waren weg. Mijn opoe Van Peperstraten, van moeders kant, woonde in de Capelleweg. Daar waren bijna alle huizen weggespoeld. Het huisje van opoe was blijven staan, vermoedelijk omdat daar een hoge heg omheen stond. Met een helikopter is ze van haar huis gehaald. Ze was echter nogal flink van postuur, waardoor ze niet door het gat van de helikopter paste. Bungelend aan een touw is ze naar de kaai vervoerd. Naast haar woonde haar zoon Arjaan met zijn gezin. Die zijn allemaal verdronken. Evenals vele andere families uit de Capelleweg. Ook mijn oma van vaders kant, die in de Jozefdreef woonde, had de ramp niet overleefd."

ROEIBOOT

Frans kan zich niet meer goed herinneren wat hij de eerste uren heeft gedaan, nadat ze op de Molendijk waren gekomen, maar op een gegeven moment was hij bij de Voorstraat beland, waar enkele mannen een roeiboot hadden gestrikt om daarmee mensen op te gaan halen. Frans is bij hen in de boot gestapt en samen zijn ze naar de Kerkring gevaren. "Twee keer hebben we een rondje gedaan om daar families

Het huis waarin Frans Pollemans de rampnacht beleefde (aangegeven met de pijl) bleef overeind terwijl veel andere huizen in de straat zijn ingestort.

op te pikken. Bij het derde rondje wilden we de Kolfweg in, maar dat ging niet. Het water ging nog zo tekeer. We moesten wel terug. Die nacht sliep ik samen met vele anderen op de grond in een huis op de Oostdijk. Dat was tegenover de huidige garage Nijssse. Op maandagochtend kregen we voor het eerst wat te eten, vers gebakken brood. Nou dat ging erin, dat kun je wel begrijpen".

GELDKISTJE

"Onze zus Nel had de ramp gelukkig ook overleefd bij Ome Toon en tante Riek, maar de Molenweg stond flink onder water", gaat hij verder. "Ome Toon had echter nog een geldkistje met papieren en dergelijke in zijn huis staan en dat wilde hij heel graag gaan halen. In gezelschap van een politiemann, want je mocht niet zomaar meer het gebied in, gingen ome Toon en ik met een klein bootje op weg. De politie-

man duwde de boot vooruit met een stok, net zoals ze in Venetië doen. Door het hoge water kon je echter de bodem niet zien en op een gegeven moment stak de politiemann de stok in een sloot waardoor hij voorover in het water viel. De beste man probeerde meteen weer op het bootje te klimmen, wat daardoor helemaal scheef hing. Ik heb mijn ome Toon nog nooit zo bang gezien. Achteraf heb ik er erg om moeten lachen, maar op dat moment natuurlijk niet. 's Middags hebben we een tweede poging gedaan en toen is het gelukt. Ome Toon had zijn kistje weer".

EVACUATIE

Na een aantal dagen is het gezin Pollemans geëvacueerd naar Den Bosch. "Ikzelf heb daar maar twee weken gezeten", vertelt Frans. "Toen ben ik terug gegaan om te helpen. Hendrik Pieterse zocht iemand die een beetje kon koken en

dat kon ik wel. De meeste mannen waren druk in de weer met opruimen. Het was een ravage, enorm. Je kunt het je nauwelijks meer voorstellen. Wrakhout, dode dieren, spullen. Alles dreef in het rond of was ergens aangespoeld.

Later toen alles een beetje op orde was ben ik nog een tijdje, samen met broer Arjaan, naar Berkel en Rodenrijs gegaan om daar te werken. Wij waren immers landarbeiders, maar konden helemaal niets doen op het land. Het heeft lang geduurd eer alles weer een beetje ging groeien. Voor de rest werkten we veel aan de sloten. Die moesten allemaal weer worden uitgestoken, want die zaten vol met modder. Toch heeft het nog lang geduurd voor alles weer bij het oude was. Maar de troep, de ravage en de vele slachtoffers, nee dat vergeet je nooit".

'Geen twijfel mogelijk: Amersfoort aan zee is onzin'

Heemraad Johan van Nieuwenhuijzen over dijken, overstromingen en hevige regenval.

Op het laagste punt van het eiland, het steunpunt van het waterschap in Oude-Tonge, vertelt Van Nieuwenhuijzen enthousiast over het werk van het waterschap. Buiten staan onder een afdak extra pompen klaar om water weg te pompen na hevige regenval. Een kamer verderop zit een medewerker achter twee computerschermen, in deze controlekamer worden alle sluizen en gemalen aangestuurd. Buiten draait een witte auto van het waterschap met zwaailichten de weg op om een dijk te inspecteren. Op deze plek komt waterbeheer tot leven.

Door Martijn de Bonte

De dreiging van het water is van alle tijden. Daarom staan vrijwel alle oude dorpskernen van het eiland op hoog gelegen gebieden. In ieder dorp stonden zandzakken klaar om de strijd met het water aan te gaan. Door meer kennis van zaken en de vele verbeteringen zijn de risico's vandaag de dag lager dan ooit. Alle dijken op het eiland zijn sterk genoeg om een storm die één keer in de vierduizend jaar voorkomt te doorstaan. Toch staan de zandzakken nog steeds klaar voor als de nood aan de man komt.

Van Nieuwenhuijzen vertelt over zijn jeugd in de oudste polder van Flakkee, bij Dirksland. Als hij op een hete zomerdag mee ging naar het gors om te hooien, zag hij alleen het topje van de kerktoren. Leven onder de zeespiegel is hem dan ook met de paplepel ingegoten. Een feit waar veel buitenlanders zich flink over verbazen. Maar onze dijken voldoen aan de strengste normen ter wereld: "We moeten alert blijven, maar zorgen maken is niet nodig".

DIJKVERSTERKING

NA DE RAMP

Het is bijna zestig jaar geleden dat het verwoestende water het eiland overstroemde, maar de watersnoodramp van 1953 staat in ons geheugen gegrift. Na deze catastrofe zijn de dijken in een razend tempo

opgehoogd. Dit moest klaar zijn voor de najaarsstormen het water weer zouden opstuwen. In deze periode is er snel gewerkt aan de bescherming tegen het water op basis van de kennis en ervaring die er toen was. Er werden veel zanddijken gemaakt met daaroverheen een asfaltlaag, want dit is een snelle en eenvoudige manier om een dijk te maken. Enige tijd na de voltooiing van de Deltawerken is er kritisch gekeken naar de stevigheid van de dijken die net na de ramp zijn gemaakt. Omdat een aantal dijken en ook zeeweringen volgens de vastgestelde normen niet voldoende bescherming boden is er een verbeterende

Waterschap Hollandse Delta is verantwoordelijk voor het beheer van de dijken en duinen op de Zuid-Hollandse eilanden, waaronder Goeree-Overflakkee. Het dagelijks bestuur van het waterschap ligt in handen van een dijkgraaf en heemraden. Dit is vergelijkbaar met het college van een gemeente, waarbij de dijkgraaf de 'burgemeester' is en de heemraden de 'wethouders'. Van Nieuwenhuijzen is als wethouder onder andere verantwoordelijk voor de waterkeringen.

opgezet. Op basis van nieuwe inzichten is toen een plan gemaakt om alle dijken die onvoldoende bescherming boden te verbeteren.

De afgelopen jaren zijn de laatste risicoplekken op het eiland onder handen genomen. Zo zijn in 2008 de duinen bij het Flauwe Werk in Ouddorp opnieuw aangelegd. Deze duin bestaat uit drie lagen: eerst een zandduin, dan een asfaltlaag en dit alles keurig afgedekt met een zandduin. "Op deze manier is een veilige en natuurlijke duin gecreëerd die aansluit op de mooie omgeving," vertelt Van Nieuwenhuijzen. De nieuwe waterkering bij het Flauwe Werk is drie meter hoger geworden en dertig meter breder. Het hoogste punt ligt nu ruim twaalf meter boven NAP. De getallen van dit project zijn duizelingwekkend, er is 300.000 kubieke meter zand gebruikt en 60.000 ton asfalt. En er zijn 100.000 helmplanten geplant.

In 2009 is de Buitenhavendijk in Middelharnis onder handen genomen. Het laatste afgeronde project is de Nieuwe Stadse Zeedijk bij Stad aan 't Haringvliet. De oude dijk bij Stad aan 't Haringvliet was erg steil, met aan de onderkant direct een sloot. Bij hoog water overstromt het Haringvliet de gorzen en klotst het water tegen de buitendijk, door deze waterdruk was er altijd het risico dat de dijk zou schuiven of zelfs kantelen. De vernieuwde dijk heeft aan allebei de kanten een breed talud, waardoor de dijk een stevige basis heeft. Dit is een mooi voorbeeld van een dijk die wel hoog genoeg was, maar toch niet voldeed aan de veiligheidseisen. Na deze aanpassingen zijn alle werken die het eiland beschermen weer up to date.

LEVENDE DIJKEN

De medewerkers van het waterschap en de

heemraad praten over een dijk zoals wij over een huisdier praten: als een levend wezen dat beweegt en leeft. Een hedendaagse dijk bestaat uit stevige klei en een grasmat of asfalt bovenop. Het aanleggen lijkt een eenvoudige zaak, maar er gaat veel rekenwerk aan vooraf. De ondergrond, druk van het water en aanwezigheid van waterdoorlaatsystemen spelen een rol. Ingenieurs berekenen op basis van deze factoren hoe breed en hoog een dijk moet worden. Een dijk moet aan vier eisen voldoen. Een dijk moet stabiel zijn, een dijk moet hoog genoeg zijn, de bekleding van de dijk moet stevig zijn en een dijk moet niet opzij kunnen schuiven.

Uit onderzoek blijkt dat gras ideaal is om een dijk stevig te maken. De wortels houden de klei goed vast en vormen zo een stevige buitenkant. Het is belangrijk dat het gras in goede conditie is. Onkruid, kale plekken en dood gras verzwakken de dijk. Dit is de reden dat er geen paarden en koeien worden toegestaan op de dijken, want die vertrappen het gras te veel. Schapen zijn de meest ideale grasmatbeheerders, want ze houden het gras mooi kort zonder het te beschadigen. De dijken worden zoveel mogelijk verpacht aan boeren, dit scheelt het waterschap maaikosten. De inspecteurs van het waterschap houden in de gaten of de boeren goed voor de dijk zorgen. Als er teveel onkruid staat, het gras te lang is of juist te kort stappen ze op de pachter af om aan te geven dat dit moet veranderen. Bij de Nieuwe Stadse Zeedijk, die onlangs onder handen is genomen, is de grasmat nog niet zo stevig. Nieuw ingezaaide grasmatten zijn kwetsbaar, daarom liggen er altijd grote zeilen klaar om de dijk te versterken bij dreiging van het water.

Er is één situatie waarin de waterstand buiten de dijken dreigend kan worden. Dat is bij een noordwesterstorm, zoals in 1953,

hierbij fungeert de Noordzee als trechter en stijgt het zeewaterniveau. Dit noodzaakt Rijkswaterstaat om de deltawerken af te sluiten, dus de Haringvlietssluisen gaan dicht. Als er op datzelfde moment veel water door de rivieren stroomt ontstaat er een ophoping in het Haringvliet. Op dit moment zijn er verregaande plannen om van het Volkerak een extra waterbergingsgebied te maken. Hierin kan extra rivierwater worden geborgen. Dit verlaagt de waterstand en verkleint het risico op een overstroming van Goeree-Overflakkee.

DEMOCRATISCH GEKOZEN

Het is uniek dat we in Nederland een democratisch gekozen organisatie hebben die beslist over de waterhuishouding en risicobeheersing. Net als de gemeenteraad wordt het bestuur van het waterschap gekozen. De Engelsen gebruiken hiervoor de uitdrukking: 'No taxation, without representation', dat wil zeggen dat als burgers ergens voor moeten betalen ze ook recht hebben op inspraak. De laatste weken is er ophef over de positie van de waterschappen, want minister Schultz van infrastructuur en milieu heeft geopperd dat de huidige vijftientig moeten fuseren tot er niet meer dan de helft overblijft. Daarnaast wil de minister de waterschappen verwijderen uit de Nederlandse grondwet. De waterschappen zijn fel tegen beide voorstellen. De fusies leiden tot een grotere afstand met de betrokken partijen en dat is slecht voor het draagvlak en het uitvoeren van het waterbeheer. Het schrappen van de waterschappen in de grondwet maakt het wettelijk mogelijk om de taken van de waterschappen in te perken of zelfs op te heffen. Een gevaarlijke situatie, want dan wordt waterbeheer onderdeel van het takenpakket van gemeente, provincie of de Rijksoverheid. Het risico hiervan is dat bescherming tegen wateroverlast sluitpost

van de begroting wordt.

Het waterschap is niet de enige partij die zich bezig houdt met onze veiligheid. Rijkswaterstaat is verantwoordelijk voor alle Deltawerken. Voor het eiland zijn de Haringvlietstuiven en de Grevelingendam het belangrijkste, want die beschermen tegen de dreiging van het zeewater. De verantwoordelijkheid voor de kustwerken is door Rijkswaterstaat overgedragen aan het waterschap. Naast het waterschap en Rijkswaterstaat heeft ook de gemeente taken en verantwoordelijkheden op het gebied van veiligheid. Bijvoorbeeld als het gaat om de uitgifte van nieuwe bouw kavels: het is niet verstandig om de laagste plekken van het eiland te bebouwen. Bouwen op deze plekken kan wateroverlast geven. Als er ondanks alle voorzorgsmaatregelen een ramp plaats vindt, is de burgemeester eindverantwoordelijk voor de veiligheidsdiensten.

Het waterschap beschermt het eiland tegen de zee en hoge waterstanden in het Haringvliet en de Grevelingen. Maar er kan ook wateroverlast ontstaan door hevige regenval. Dit gebeurde bijvoorbeeld in 1998 toen er in een etmaal ruim 120 millimeter water uit de lucht viel. De gemalen van het waterschap konden dit niet aan, waardoor straten en landbouwgrond blank kwamen te staan. Naar aanleiding van dit incident

is er de afgelopen jaren gewerkt aan meer opslagruimte voor het regenwater, bijvoorbeeld door verbreding van sloten en kreken en het graven van grote waterbergingsplaatsen. Deze extra waterberging geeft gemalen meer tijd om het water weg te pompen.

STIJGING VAN DE ZEESPIEGEL

De afgelopen jaren is er steeds meer aandacht voor de stijging van de zeespiegel. Er is een groep wetenschappers die stelt dat de opwarming van de aarde de poolkappen laat smelten waardoor het water-niveau stijgt. Over deze kwestie is Van Nieuwenhuijzen zeer stellig: “De zeespiegel stijgt al eeuwenlang. Er is geen wetenschappelijk bewijs dat de zeespiegel op dit moment veel harder stijgt.” Het risico op een overstroming is nu veel kleiner dan vroeger. “Wat ze de afgelopen eeuwen met kruiwagen en schop en paard en wagen voor elkaar kregen kunnen we nu zeker voor elkaar krijgen. We hebben veel meer kennis en de werkzaamheden zijn sterk vereenvoudigd door nieuwe technieken en machines. Daarnaast zijn de risico's sneller bekend als in 1953. Waterstanden en weersvoorspellingen zijn sneller en accurater geworden”. De kennis over dijken is de laatste decennia sterk toegenomen. We hebben in Ne-

derland zelfs een ‘proefdijk’. In Groningen is een proefcentrum waar een echte dijk is voorzien van sensoren: de IJkdijk. Hier wordt bijvoorbeeld getest wat er gebeurt als er in één keer een grote bak water wordt leeggekipt bovenop de dijk. De toegenomen kennis heeft er toe geleid dat dijken specifiek worden aangepast op de omgeving. Enthousiast zegt Van Nieuwenhuijzen: “Nederland is echt een gidslaan als het gaat over het beheersen van de waterhuishouding”. De universiteit in Delft loopt wereldwijd voorop met de kennis over waterbeheersing. Vanwege onze kennis en ervaring worden Nederlandse experts ingevlogen na overstromingen, zoals recent in New Orleans, Bangladesh, en New York. Aan het einde van het gesprek reageert Van Nieuwenhuijzen ad rem op de vraag wat hij zou doen als iemand heel veel geld zou schenken aan het waterschap. Zijn er dan plekken op het eiland die hij verder zou versterken of verbeteren? “Een extra zak geld is natuurlijk welkom maar die gebruiken we dan voor het verbeteren van een weg, niet voor de bescherming tegen het water. Als er maatregelen moeten worden genomen om de veiligheid te waarborgen komt dat geld er altijd, hoe dan ook. Veiligheid is voor het waterschap prioriteit nummer één”.

Het laatst afgeronde project is de Nieuwe Stadse Zeedijk bij Stad aan 't Haringvliet

INSPECTIE

Er is een wettelijke inspectie die iedere zes jaar wordt uitgevoerd, op basis hiervan worden risico's ingeschat en wordt elke dijk gekeurd. Naast deze wettelijke inspectie voert Rijkswaterstaat aan het einde van de zomer en aan het begin van de lente een eigen inspectie uit. Dit is voor en na het zogenoemde ‘gesloten seizoen’, want in de herfst en winter mag er geen schop de grond in. De reden hiervoor is dat werkzaamheden een dijk tijdelijk minder sterk maken en dat is in het stormseizoen onverstandig. Naast de inspecties worden belangrijke werken tweewekelijks gecontroleerd. Dit gebeurt door een medewerker van het waterschap die alert is op scheuren, kuilen, bulten en molshopen of muskusratgangen. Opvallende zaken worden direct doorgegeven aan het kantoor door middel van de iPad en een foto'set met GPS-functie. Kleine zaken regelen de inspecteurs zelf, grotere kwesties worden bekeken en beoordeeld door collega's op het hoofdkantoor. Bij acute dreiging van het water is er 24-uursbewaking aanwezig, dan houden medewerkers dag en nacht de dijken in de gaten om te kijken of de dijk zich goed staande weet te houden. Bij twijfel kan er direct worden ingegrepen. Afgelopen winter heeft deze situatie zich een aantal keer voorgedaan. Op de foto zijn Kees Groenendijk en Gerard Jansen bezig met een inspectie.

Julianastraat Oude-Tonge

>> Voor de ramp

>> Tijdens de wederopbouw

>> Na de ramp

>> Anno nu

'We zijn als dorp geadopteerd door de inwoners van de stad Haarlem'

Mevrouw C. Born-Buijs

De kokosmat werd opgerold, de stoelen in de bedstee getild en de pendule hoog weggezet. Zo dachten Corrie Born-Buijs (75), haar ouders en broer Maarten (77) het in de nacht van 31 januari 1953 wel droog te houden in hun woning aan de Schoolstraat te Oude-Tonge. Ze waren al vroeg gewekt door de brandweer die alarm sloeg in het dorp en troffen op deze manier de nodige voorzorgsmaatregelen. De herinnering aan de inundatie in 1944, het onder water zetten van Oost-Flakkee door de Duitsers om zo de opmars van de Geallieerden te stuiten, lag nog vers in het geheugen. "Zo hoog zal het water nu niet komen hoor", dacht mijn moeder. "In de oorlog moesten we evacueren naar Groningen vanwege het water. Dat het nu opnieuw zover zou komen daar konden we ons in eerste instantie niets bij voorstellen."

Door Jolanda Driesse-Bosland

"Tot mijn broer Maarten een blik naar buiten wierp. Het water kwam 'huizenhoog' aangerold. 'Gauw zus, naar boven', zei mijn broer. We konden alleen nog snel een pannetje water pakken, verder niks. Er was geen tijd meer om nog iets van kleren of voedsel mee te nemen. Mijn vader zei tegen mijn broer: 'Zorg jij maar voor je zusje, dan zorg ik voor je moeder.'

Op zolder beleefden ze angstige ogenblikken. "Toen we naar beneden keken zagen we het water de zoldertrap opkomen en een binnenmuur was inmiddels volledig weggeslagen." Mijn moeder zei: 'Wat klappert het zolderluik toch, dat is vast de wind!' Maar wij wisten wel beter, het was het water dat klotsend tegen het luik sloeg. We besloten niets tegen moeder te zeggen en schoven een ledikant op het luik.' Zo zaten ze een tijd op het bed van Maarten. "Opeens zei mijn moeder: 'Ik hoor allemaal mensen schreeuwen.' Mijn vader wilde haar sparen en antwoordde: 'Welnee joh, dat zijn alleen maar de varkens die je hoort, die willen natuurlijk uit het schuurtje.' Mevrouw Born kijkt peinzend voor zich uit. "Dat vergeet ik nooit meer, dat geluid van al die schreeuwende mensen in doodsnoed om ons heen."

NIJPEND

Toen de situatie op zolder onhoudbaar werd, wist het gezin te ontkomen door het dakraam. "Mijn moeder had haar dikke winterjas aan, maar die moest ze eerst uitdoen, anders kon ze niet door het raampje klimmen. Ons huis stond onderaan de dijk. De dakgoot liep gelijk aan het keukenraam van de familie Van de Tonnekreek aan de Molen-dijk. Via een touw van de dakgoot naar het keukenraam van de woning van deze familie konden we dankzij hun hulp ontkomen aan onze nijpende situatie. Daar aangekomen hoorden we het droevige bericht dat de broer van mijn moeder met zijn gezin verdronken was. Later bleek dat ook vijf familieleden uit Stellendam, mijn oom en tante met hun drie kinderen, waren verdronken."

Een zoektocht naar de rest van de familie

volgde. "Mijn oma was verlamd geraakt na een beroerte en lag op bed. Haar matras was door het water omhoog gedrukt, maar gelukkig bleef het bed net onder het plafond hangen. Anders was ze vast en zeker doodgedrukt! Uiteindelijk werden mijn grootouders opgevangen in een zaaltje naast het gemeentehuis." De daarop volgende zondag kende een chaotisch verloop voor Corrie en de andere dorpingen "We zwierven door het dorp en wisten niet hoe het verder moest, naar huis konden we niet meer. Je wist niet meer waar je het zoeken moest. Er werd geprobeerd een soort gaarkeuken in te richten en mijn vader kreeg klompen van Casper de klompenmaker. Hij had niks aan zijn voeten toen we vluchtten voor het water."

ONTZAG

Op 2 februari hoorde Corrie boven haar hoofd een geluid. Het bleek een overvliegende helikopter te zijn die het rampgebied vanuit de lucht in ogenschouw nam. "Ik zag iets verderop een gezin op het dak van hun huis zitten. De man riep: 'Help ons dan toch, alsjeblieft!' Corrie zwijgt even, na 60 jaar is dit voor haar nog steeds een emotioneel moment. "Ik zag de leden van het gezin één voor één in het water glijden en verdwijnen. De moeder wist zich aan de dakrand vast te houden, de rest verdronk. Op één na, want een zoontje van het gezin lag op dat moment in het ziekenhuis. "Ik was bijna zestien toen ik dit zag gebeuren en het heeft zoveel indruk op me gemaakt. Ik zie het zó nog weer voor me." Toen ze terugliep naar de Kaai bleken haar grootouders te zijn verdwenen, ze werden meegenomen door hulptroepen van buitenaf. "Door alle verwarring wist niemand precies waarheen, maar ze waren in elk geval veilig, hoopten we." Ook voor de anderen was er inmiddels hulp op gang gekomen. "Een beurtschipper heeft ons naar Sluishaven of Dintelsa gebracht, dat weet ik niet meer precies. Er gebeurt op zo'n moment zoveel, er gaat ook veel langs je heen." Ze kreeg in die dagen een 'heilig ontzag' voor het Leger des Heils. "Het Leger stond ons bij aankomst op te wachten met kof-

fie en broodjes in de striemende regen." De reis ging verder, per bus werden ze naar de veehallen in Den Bosch gebracht. "Daar kregen we een evacuatieadres in Eindhoven toegewezen en mochten we mee met de familie Crooijmans. Zij woonden aan de Woenselsestraat. Eigenlijk hadden ze te weinig plek voor vier personen en daarom ben ik toen terecht gekomen bij Henk en Bets van Emmerich, een eindje verderop in de straat. Ze hadden twee schattige dochtertjes, peuters waren dat toen nog." Voor vader en zoon Buijs was het verblijf in het Brabantse van korte duur. "Ze moesten weer terug naar Oude-Tonge om mee te werken aan de wederopbouw. Maar in het weekend kwamen ze terug naar Brabant, dat was fijn om elkaar dan weer te zien!"

NONNEN

Tijdens de evacuatieperiode in Brabant leed de familie Buijs opnieuw een verlies. "Op een dag belde er een man bij ons aan. Hij had op de radio gehoord dat de familie van mijn oma gezocht werd. Het bleek dat zij in het ziekenhuis in Bergen op Zoom was opgenomen! Omdat de gezondheid van mijn oma snel achteruit ging werd de familie via de radio opgeroepen, men wist immers niet waar we geëvacueerd waren! Het was voor het eerst van mijn leven dat ik toen in de trein zat, op weg naar oma." In Bergen op Zoom, 'oma was bij de nonnetjes', bleek dat de toestand van Corrie's grootmoeder verder verslechterde. "Mijn oma zakte steeds weg maar vroeg tijdens heldere ogenblikken naar familieleden die verdronken waren. 'Waar zijn Aagje en Kees?', vroeg ze. "Niemand durfde haar te vertellen over haar verdronken (klein)kinderen. Mijn oma is kort daarop overleden en in Bergen op Zoom begraven."

Na een tijdje gingen we met de bus vanuit Eindhoven een kijkje nemen bij ons huis in Oude-Tonge. We waren heel benieuwd of er nog iets te redden viel. Maar het enige bruikbare dat we nog terugvonden in ons verder grotendeels verwoeste huis waren een paar dekens en matrassen. De binnenmuren van

'Ik mis hen erg maar ben blij met elke nieuwe dag'

het huis waren door het water weggeslagen, evenals het schuurtje en de keuken. Het huis was onbewoonbaar geworden. Toen we uiteindelijk definitief terug mochten keren naar Oude-Tongse zijn we in een klein huisje aan de Oostdijk gaan wonen. We hadden een kraan, maar geen keukentje. Op het Spui stonden een paar wc's op een rijtje. Je begrijpt dat de ratten daar graag rondscharrelden! De overgordijnen had mijn moeder van een paar paardendekens gemaakt. Later kwam er nog iemand langs van een fonds om op te nemen wat er verloren was gegaan tijdens de ramp. Daar kon je dan een vergoeding voor krijgen. Er waren mensen die toen zaken als verloren opgaven die ze nooit bezaten, maar de meeste mensen gingen hier gewoon eerlijk mee om."

LYSOL

De eerste herdenking van de ramp op 1 februari 1954 staat Corrie nog helder voor ogen. "We verzamelden bij de kerk en liepen naar het kerkhof. Toen rook ik in gedachten weer de geur van lysol. Overall in het dorp was deze geur waarneembaar in de tijd na de ramp. Dokter Voogd had een belangrijke taak bij het identificeren van slachtoffers. Dat was een zware opgave. Mijn tante Caatje was dienstmeisje bij de dokter. Toen de dokter tante Caatje herkende tussen de dodelijke slachtoffers, zat hij op zijn knieën te huilen." Corrie heeft veel waardering voor alle hulp die op gang kwam. "We zijn als dorp geadopteerd door de inwoners van de stad Haarlem. Zij hielpen met schoonmaken, opruimen en deelden ook handige dingen uit, zoals naaidozen aan de Oude-Tongse huisvrouwen. Als dank zijn we later met onze mandolinevereniging 'De Zonnekloppers' naar Haarlem gereisd om een concert te geven. Naast het gemis van haar verdronken familieleden traden er na de ramp ook in het dagelijks leven van Corrie grote veranderingen op. "We moesten ergens anders gaan wonen en ik kon niet meer naar het land om te werken. Er was in de eerste periode na de ramp geen akkerbouw mogelijk. Ik ben toen aan de slag gegaan bij een parfumbriek in Hellevoetsluis. Inmiddels waren er in Oude-Tongse barakken gebouwd voor de bouwvakkers die in het dorp aan het werk waren. Daar ben ik later aan het werk gegaan. Aardappels pitten, groenten schoonmaken, de zinken wastafels boenen en ga zo maar door. Ik ben er gebleven tot er weer werk in het land was.

BRIEVEN

In de eerste tijd was er nog regelmatig contact met de familie Crooijmans en Van Emmerich in Eindhoven. "Mijn moeder kreeg prachtige brieven van mevrouw Crooijmans en ik ben na mijn huwelijk met Arie (Born) nog een keer op de fiets vanuit Oude-Tongse naar hen toegerisd. Ik was toen in verwachting van onze oudste zoon. Helaas zijn onze Brabantse gastgevers inmiddels overleden."

Bij Corrie staat de Watersnoodramp in haar geheugen gegrift. "Ik praat altijd over de periode van voor en na de ramp. Dat is voor mij ook een tijdsaanduiding. Na de ramp werd alles anders. En als het

hard waait of regent dan moet ik altijd weer denken aan die muur van water die op ons afkwam en alle familieleden die ik verloor. Ik denk nog elke dag aan hen." Corrie staart uit het raam. "Vergeten zal ik het nooit. Ik zeg wel eens, ik wist niet dat een mens zoveel tranen had."

Toch wil Corrie niet in mineur eindigen. "Hoewel ik veel verliezen heb geleden in mijn leven, mijn man en jongste zoon zijn allebei overleden, ben ik een dankbaar mens. Ik mis hen erg maar ben blij met elke nieuwe dag en geniet van de contacten met mijn zoon, schoondochter en de (achter-)kleinkinderen."

Watersnoodmuseum

Vernieuwd Watersnoodmuseum herdenkt, leert en kijkt vooruit

Door Kees van Rixoord

Vandaag, precies zestig jaar na de Watersnoodramp van 1953, vindt de Nationale Herdenking plaats bij het Watersnoodmuseum in Ouwerkerk. In een tent bij het museum kijken enkele sprekers terug en vooruit en klinkt er gepaste muziek. De kranslegging is buiten, bij het monument van Gust Romijn. Ook vandaag heropent het Watersnoodmuseum, nadat het gedeelte over de toekomst ingrijpend is vernieuwd.

Het vernieuwde deel van de expositie heet 'Innovaties in de Zuidwestelijke Delta' en is gerealiseerd dankzij Rijkswaterstaat Zeeland. Ook is per vandaag een indringende overstromingssimulator toegevoegd: Flood Aware.

Prik zelf de dijk door en kijk wat er gebeurt. Moet ik een goed heenkomen zoeken op zolder? Of komt het water zo hoog dat er een boot nodig is om te ontkomen? De simulator laat zien wat de gevolgen van een overstroming zijn in je eigen omgeving. Dat kan best confronterend zijn, in ieder geval is het goed voor de bewustwording, zeker als je in het westen van het land onder de zeespiegel woont. De Flood Aware is betaald met Europees geld, terwijl de provincie Zeeland het project coördineerde.

VIER CAISSONS

Het Watersnoodmuseum bestaat in 2013 twaalf jaar. Bij de herdenking in 1993, veertig jaar na de Ramp, ontstond het idee voor een plaats van herinnering. De caissons waarmee eind 1953 het dijkgat bij Ouwkerk werd gesloten, bleken een goede locatie. De vier betonkolossen, van oorsprong ontworpen en gebouwd voor de invasie van het bezette Normandië in 1944, komen uit Engeland en zijn 60 x 20 x 20 meter groot. Ze liggen scheef in het landschap, nog altijd op de plek waar ze bijna zestig jaar geleden zijn afgezonken om het

water te beteugelen.

In 2001 opende het museum in één caisson. Meer dan een collectie krantenknipsels, foto's en wat voor de wederopbouw gebruikte machines waren er niet te zien. Later - het museum groeide en was snel volwassen - zijn alle vier caissons in gebruik genomen. Dat was op 23 april 2009. Toenmalig premier Jan Peter Balkenende verrichtte de openingshandeling.

Wandelend door de onderling verbonden caissons komt de bezoeker van alles te weten over de feiten van de Watersnoodramp, de emoties, de wederopbouw en de toekomst. Dat alles onder de leus 'herinneren, leren, vooruitkijken'.

WAT GING ER MIS

Wat speelde zich af op 1 februari 1953, wat ging er mis, hoe kon het gebeuren, welke gebieden zijn getroffen door het water - dat alles is te zien in de eerste caisson.

In de tweede staat de mens centraal. Deze caisson bevat een muur met de namen van alle 1836 slachtoffers, die een gezicht krijgen via een multimediaal monument: 1835 + 1. Persoonlijke verhalen klinken en de bezoeker krijgt een beeld van de impact die de ramp had op hen die de stormvloed overleefden. Het museum geeft hier ook een beeld van de eerste hulpverlening, het

opruimen en het schoonmaken. Want na de wanhoop kwam de daadkracht. Ook komt de bezoeker hier meer te weten over de caissons. Er is een film te zien over de afsluiting van het stroomgat op 6 november 1953, waarbij ook koningin Juliana aanwezig was.

GESCHENKWONING

Caisson drie gaat over de wederopbouw: het herstel van de dijken en huizen, het herinrichten van het verwoeste landschap. Hier is een Deense geschenkwoning uit Zierikzee te zien, naast materieel dat gebruikt is voor het herstel en een waterschapskotje. Een belangrijk onderdeel is het Deltaplan, bedoeld om nieuwe overstromingen te voorkomen. De nieuwe overstromingssimulator maakt de noodzaak daarvan overduidelijk.

De vierde caisson, ten slotte, ziet er heel anders uit. Het museum wil de 'mindset' van de bezoeker veranderen en dat is, zeker na de herinrichting, heel goed gelukt. Hier zijn de uitdagingen van deze tijd te zien en kijkt de bezoeker vooruit, in een toekomst waarin het gaat om 'leven met water'.

Dit vernieuwde gedeelte van het museum is high-tech en interactief, met veel touchscreens. Allemaal bedoeld om te ontdekken dat water niet alleen een vijand is, waartegen je je moet beschermen, maar

ook tal van (economische) mogelijkheden biedt. Zoals zilte akkerbouw, een getijdencentrale in de Brouwersdam en de aanleg van een 'landschapsterp' bij Zierikzee.

Het Watersnoodmuseum trekt jaarlijks zo'n 60.000 bezoekers, waaronder scholieren en mensen uit andere landen, zoals België en Engeland, waar het zeewater in 1953 ook huishield. Er werken, naast een kleine betaalde staf, ruim honderd vrijwilligers. Het museum draait in de eerste plaats op entreegelden. Daarnaast komt er wat subsidie binnen en is er een schare donateurs, die het museum financieel ondersteunen.

GRATIS TOEGANG

Het Watersnoodmuseum is op 1 en 2 februari gratis toegankelijk. Op 2 februari is tevens de afsluiting van het Jaar van het Water en de presentatie van het Watersnoodpad, een wandelroute van ruim honderdvijftig kilometer. Rond de Nationale Herdenking van de Watersnoodramp verschijnen voorts twee boeken: '1953, de stormvloed buiten Nederland' van Jasper Goedbloed en 'De Ramp getekend, hoe de watersnood in kinderboeken werd verbeeld' van Herman Vuijsje. Daarnaast gaat de tentoonstelling 'Harte-plicht 1953/2013' van start.

Meer informatie, ook over de andere activiteiten die in 2013 plaatsvinden, is te vinden via www.watersnoodmuseum.nl.

Digitaal Watersnoodarchief

De Zeeuwse Bibliotheek, het Watersnoodmuseum en het Gemeentearchief Schouwen-Duiveland ronden onlangs de digitalisering af van de documentatie over de Watersnoodramp. Daardoor kan iedereen krantenknipsels, brochures en boeken over deze ingrijpende gebeurtenis digitaal bekijken. Het gaat in totaal om ruim 20.000 pagina's tekst uit niet-Zeeuwse kranten en tijdschriften en ander drukwerk met informatie over de Watersnoodramp, zoals telexen uit de eerste dagen na de Ramp, dagboeken en opgetekende verhalen van overlevenden, verslagen, preken met betrekking tot de Ramp en stukken over de herdenkingen. De Zeeuwse Bibliotheek heeft de Zeeuwse kranten en tijdschriften eerder al in eigen beheer gedigitaliseerd (Krantenbank Zeeland). Toevoeging van beeld en geluid staat op het programma. Het digitale archief is te raadplegen via de websites van de bibliotheek, het museum en het gemeentearchief.

Tijdens de presentatie op 16 januari zei directeur Siemco Louwerse dat het Watersnoodmuseum ook een ontmoetingsplek en netwerkorganisatie wil zijn. De digitalisering bevordert dit streven. Volgens Mariëe Jongejan van de Zeeuwse Bibliotheek is er nu, door de samenwerking van bibliotheek, gemeentearchief en museum, een compleet digitaal archief, dat overal en altijd door iedereen te raadplegen is en bovendien duurzaam is. Ter illustratie liet ze gedigitaliseerde krantenartikelen zien over de Ramp in Oude-Tonge en Middelharnis.

Volgens Huib Uil, gemeentearchivaris van Schouwen-Duiveland, hebben het archief, het museum en de bibliotheek samen een belangrijk deel van het erfgoed veiliggesteld.

Han Looten, vice-voorzitter van het Watersnoodmuseum, verwacht door dit project meer bezoekers, vooral jongeren, aan het museum te kunnen binden. "Want we moeten blijven herinneren."

“Ja, het is in februari 2013 alweer 60 jaar geleden dat “de Ramp” was. Dit gebeuren gaat nooit meer uit je geheugen!

Ik wil wel een bijdrage leveren uit mijn geheugen. Hoewel; ik ben van 1948 en was dus met De Ramp nog maar vierenhalf jaar. Dus soms weet ik niet of ik het nou zelf beleefd heb of dat ik het weet door het vele vertellen. Maar dit weet ik wel, het is iets wat je meegemaakt hebt en wat je echt nooit meer vergeet.”

Hans Kamerling

Hans Kamerling

“Wij wonen weer al meer dan 25 jaar aan de overkant in Hendrik-Ido-Ambacht en we zijn trouwe lezer van Eilanden Nieuws. Maar als het hard waait of ze geven springvloed op dan slaap ik nog steeds ongemakkelijk. Water is zo onberekenbaar... Maar omdat ik nog zeer jong was ‘mis’ ik wel delen.”

RAMPNACHT 1953

We woonden in 1953 sinds drie maanden in een nieuw huis aan de Stoofohoek 9 te Sommelsdijk.

Wij waren op zaterdagavond gewoon naar bed gegaan. Wat ik echt nooit meer vergeet is dat mijn vader op zondagmorgen onderaan de trap in lange lieslaarzen naar boven keek en tegen mijn moeder zei..... “Hesje we hebben de kachel maar op de wc gezet!.... Half Sommelsdijk staat onder water.”

Dat beeld van mijn vader onder aan de trap en achter hem de kachel op de wc vergeet ik nooit meer en zie ik nog wel eens in mijn verbeelding. We konden de wc natuurlijk niet meer gebruiken.

EVACUATIE

We hebben twee dagen op de bovenverdieping geleefd. Er kwam een platte boerenkar en we zijn toen met een ladder door het slaapkamerraam op die boerenkar gestapt. Nadat we op deze kar met andere burens bij elkaar zaten ging deze rijden. Omdat we daar pas woonden, was de straat nog niet geheel bestraat en reden we vast in het zand. Weer met hulp konden we verder en zijn we uiteindelijk naar onze Tante op het Zandpad in Middelharnis gebracht. Daar hebben we een weekje met meer dan 10 man in huis gewoond. We konden hier niet blijven want iedereen moest evacueren.

Wij zijn toen met een binnenschip naar Rotterdam gebracht. We kregen onder de reis lekker brood met een gekookt eitje, dat vergeet ik echt nooit meer.

Daarvandaan zijn we naar een Oom en Tante in Scheveningen gebracht. Mijn Oom was daar hoofdlichtwachter van de vuurtoren van Scheveningen. Rondom die vuurtoren stonden, en ze staan er nog steeds, huizen van de vuurtorenwachters. Zij hadden 24-uurs dienst en woonden vlak bij hun werk. Omdat er een vacature was, stond er een huis leeg en mochten wij daar gaan wonen met 2 gezinnen, samen zo'n 10 personen. Maar Oom en Tante woonde om de hoek, dus slaappleats genoeg. Zo zijn we tot na de zomer, ik dacht tot oktober, op Scheveningen geëvacueerd geweest. Ik heb het prima naar mijn zin gehad en ging er zelfs naar school.

Het was een onvergetelijke tijd zeker als je zo jong bent. Onze vader ging elke week naar het eiland om te werken, rommel op te ruimen enz. Hij kwam in het weekeinde naar ons in Scheveningen. Maar nogmaals het zijn herinneringen die je echt je gehele leven bijblijven...”

Straatnamen die herinneren aan de Watersnoodramp van 1953

Europaplein, Oostenrijksestraat, Zweosplein, Koning Haakonstraat en het Hélicoptèreplein

Op Goeree-Overflakkee zijn veel straatnamen die verwijzen naar de Watersnoodramp van 1953. Bij een inventarisatie bleek dat ruim twintig straatnamen op de een of andere wijze in relatie staan tot de ramp. Een algemene naam is de 1 Februariweg te Herkingen, maar andere straatnamen zijn in verschillende categorieën in te delen.

Door: J.C. Both, streekarchivaris

ADOPTIEGEMEENTEN

Bijna elke getroffen plaats werd door een andere gemeente in den lande 'geadopteerd'. Deze adoptie bestond niet alleen uit het verschaffen van geld en goederen, maar vaak ook in natura, zoals de hulp bij het schoonmaken of het uitvoeren van andere werken. Bij de ene gemeente ging de adoptie verder dan bij de andere. Er viel ook geen echte lijn in te bespeuren. Het een en ander was spontaan opgekomen en er was zodoende niets geregeld. De Overheid was er eigenlijk niet zo gelukkig mee, want men verloor deels het zicht en de controle op de hulpverlening.

Herkingen werd door elf kleine gemeenten geadopteerd. Als blijk van dank voor de hulp werd de naam Adoptieplein ingevoerd. Stellendam werd door Den Haag geadopteerd en men kreeg also een Haagsestraat. Voor de eerste opvang van de bewoners heeft de gemeente Brielle zich van haar beste kant laten zien, dus er is ook een Brielsestraat in Stellendam. Middelharnis en Sommelsdijk werden geadopteerd door Doetinchem. In Middelharnis vinden we dan ook een Doetinchemsestraat. Haarlem schoot Oude-Tonge te hulp en daar is een Haarlemmerstraat. Ook andere dorpen op het eiland zijn door collega-gemeenten geadopteerd, maar daar zijn geen straatnamen van adoptiegemeenten

BUITENLANDSE HULP

De materiële hulp na de ramp was overweldigend, zowel nationaal als internationaal. Het wordt ook wel de tweede vloed genoemd. In Nieuwe-Tonge heeft men een Europaplein. De Scandinavische landen en Oostenrijk stelden houten huizen beschikbaar. Zweden heeft als land de meeste steun verleend. In de Zweedsestraat te Stad aan 't Haringvliet staat verenigingsgebouw 't Trefpunt dat met Zweedse steun is gebouwd. In de Oostenrijksestraat te Goedereede staan Oostenrijkse woningen. Deze woningen staan ook in Herkingen, samen met enkele Zweedse woningen. Zij staan daar aan het Zweosplein; de naam is een samenvoeging van de twee landen. In Zuidzijde staan ook Zweedse woningen en wel aan de Malmö- en aan de Stockholmstraat. Nieuwe-Tonge kreeg Finse woningen en die staan aan het Finlandplein. In Stellendam vinden we aan de Koning Haakonstraat Noorse woningen. Er staan nog meer geschenkoningen (Middelharnis, Oude-Tonge en Achthuisen) maar daar is geen straat naar vernoemd.

RODE KRUIS

Het (internationale) Rode Kruis heeft veel steun verleend aan het getroffen gebied. In Ooltgensplaat is daarom een Rode Kruislaan en in Stellendam en in Oude-Tonge heeft de oprichter van het internationale

Rode Kruis, de Zwitser Henri Dunant, een straat op z'n naam staan. In Oude-Tonge is tevens de oprichter van het Nederlandsche Rode Kruis (Basting) vernoemd in een straat.

OVERIGE HULPVERLENING

Een vrij nieuw vervoermiddel in die tijd was de helikopter. De Nederlandse luchtmacht beschikte toen over slechts één Hélicoptère, zoals men ze toen noemde. Gelukkig schoot het buitenland te hulp, want voor de redding van mensen van daken waren ze reuze handig. Omdat Nieuwe-Tonge niet over een haven beschikte vond de evacuatie van de bevolking voor een deel via de lucht plaats. In Nieuwe-Tonge is dan ook een Hélicoptèreplein, tegenwoordig Helikopterplein. Onder de plaatselijke redders speelde de vrijwillige brandweer een belangrijke rol. Brandweerlieden stelden hun leven op het spel om mensen in nood te helpen. Een aantal brandweerlieden is tijdens reddingswerkzaamheden omgekomen. In Nieuwe-Tonge vinden we het Brandweerplein.

In Oude-Tonge en in Den Bommel heeft het Korps Mariniers z'n mannetje gestaan. In Oude-Tonge is als blijk van waardering voor hun kordate optreden de Mariniersweg naar hen vernoemd. Over het optreden van de Commissaris van de Koningin

in Zuid-Holland was men in Oude-Tonge zeer te spreken, gezien de naar hem vernoemde Kesperstraat.

DELTAPLAN

Na de ramp kwam het Deltaplan. In Stellendam en Herkingen is een Deltastraat. De uitvoering van de Deltawerken betekende ook dat het eiland een vaste oeververbinding kreeg. In 1964

kon de Haringvlietbrug worden opengesteld voor het verkeer. Ter gelegenheid van deze eerste vaste oeververbinding werd een manifestatie gehouden onder de titel 'Flakkee uit zijn isolement' (FLUZI). In Dirksland leeft deze naam voort in een straatnaam, de Fluzistraat.

Na de watersnoodramp schonken verschillende landen huizen aan Goeree-Overflakkee. Hier worden huizen gebouwd aan het Finlandplein in Nieuwe-Tonge.

'De wagens met slachtoffers staan op mijn netvlies gegrift'

Jannie Maliepaard-van de Vliet

OUDE-TONGE - De overlevenden van de watersnoodramp hebben ieder hun eigen herinneringen. Sommigen zijn vele familieleden kwijtgeraakt, anderen hadden alleen materiële schade, weer anderen niets van dat al. Toch heeft de watersnoodramp een grote impact gehad op alle mensen die het hebben meegeemaakt. Dat geldt ook voor Jannie Maliepaard-van de Vliet. Ze is dankbaar dat ze geen familieleden heeft verloren tijdens de ramp en dat haar ouderlijk huis gespaard is gebleven, maar de beelden van de ramp staan nog op haar netvlies gegrift.

Door Mirjam Terhoeve

“Als ik terugdenk aan de watersnoodramp is het eerste wat ik voor me zie, die wagens met daarop de lijkkasten na de ramp”, zegt ze. “Dan wist je dat er weer iemand gevonden was. Het stoffelijk overschot ging in een kist en werd met paard en wagen naar het massagraf aan de Spuidijk gebracht. Ik krijg het er nog steeds koud van, als ik er aan denk”.

SPONGEN

De toen 17-jarige Jannie woonde tijdens de watersnoodramp nog bij haar vader thuis aan de Kaai, samen met haar jongste broer. Haar oudste broer was in België, hij was, evenals zijn vader, schipper. Jannie's oudste zus was toevallig dat weekend in Oude-Tonge, samen met haar verloofde, die voor het eerst kwam kennismaken. De zware storm van die zaterdagavond herinnert ze zich nog goed. “Mijn vader vond het water in de Kaai wel erg hoog staan”, vertelt ze, “en dat terwijl het eb was. Dat vond hij erg vreemd, maar maakte er verder geen woorden aan vuil en we zijn gewoon op tijd naar bed gegaan. Om 1 uur 's nachts klopte havenmeester Piet de Rooyen op de deur om te zeggen, dat er water kwam. Vele mensen, die ook op de Kaai woonden, begonnen al met spongen. Dat deed men in die tijd. De Duitsers hadden in de tweede wereldoorlog de sluisdeuren kapot gemaakt en die waren nog

niet gerepareerd. Bij hoog water konden ze dus niet worden gesloten, waardoor de kaai nog al eens overliep en het water in de huizen kwam. Met spongen bedoel ik, dat je houten plankjes met gleuven tegen je huis zette en die gleuven bestreek je dan met klei of modder om zo het water tegen te houden. Voor de zekerheid brachten we ook een aantal spullen naar zolder, zodat die droog zouden blijven.

Wat niemand echter verwachtte was dat het water vanaf de andere kant, de Zuiddijk, kwam en niet vanuit de Kaai. Natuurlijk wilden we meteen buiten gaan kijken. Op de kade zagen we dat de kistjes van groenteboer Cor Both in het rond vlogen en dat ze van de Zuiddijk wegspoelden. Uit angst wilden we het dorp in gaan, we dachten dat we daar veiliger zouden zijn, maar dat mocht niet van vader. Tja, je begreep gewoon niet wat er allemaal gebeurde. We hoorden overal herrie en vreemde geluiden. Later begrepen we dat het noodkreten waren geweest van mensen en dieren vanaf de Zuiddijk, waar veel slachtoffers zijn gevallen. Dat hoorde je de volgende morgen pas. Al die namen van mensen die het niet hadden overleefd, vreselijk”.

PRINS BERNHARD

Het huisje waarin de familie Van De Vliet woonde is er allang niet meer, maar stond,

samen met andere kleine huisjes, schuin achter het huidige hotel 'De Lely', waar onlangs de nieuwe parkeerplaats in gebruik genomen is. “Deze huisjes stond net wat hoger”, herinnert Jannie zich, “wij hadden ook een stoepje voor de deur om binnen te komen. Misschien is daardoor het water eromheen gespoeld, maar wij hebben in ieder geval niets binnen gehad. Mijn vader en mijn zwager trokken er op uit met roeiboten om mensen te gaan hel-

Prins Bernhard (links) en mijnheer van de Vliet (rechts)

pen. Ze hebben vreselijke dingen gezien. Mijn vader sprak daar nooit zo over en mijn zwager wist niet wat hem overkwam. Zijn familie in Brabant verkeerde in grote onzekerheid, die wisten immers niet hoe het met hem ging en je kon ook niet bellen of iets laten weten. Net als vele anderen

brachten ze overlevenden vanuit het hele dorp op de Kaai en op de Oostdijk. Daar werden ze opgevangen in de cafés en restaurants. Ook bij mensen thuis. Wijzelf hebben geen mensen in huis gehad, simpelweg omdat ons huisje veel te klein was. Wel ontving mijn vader vele helpers voor een kopje koffie, om wat te eten of een praatje. Ook heeft hij toen een ontmoeting gehad met Prins Bernhard, die het rampgebied kwam bezoeken. Ikzelf ben daar niet bij geweest, want al na enkele dagen moesten de vrouwen en kinderen evacueren. Met de boot van Van Zanten ben ik samen met andere dorpsgenoten uit Oude-Tonge weggevaaren. Zo'n twee weken ben ik bij familie, van moeders kant, in Aalburg geweest. Daarna kwam ik via Middelharnis

weer terug op het eiland. Ik weet nog dat ik daarvandaan met de fiets naar Oude-Tonge reed, maar dat vele wegen er niet meer waren. Een bizar ritje, want je wist gewoon niet wat je om je heen zag”.

MODDER RUIMEN

Na thuiskomst heeft Jannie geholpen met modder ruimen uit diverse huizen. “Onder andere bij mijn latere schoonfamilie Maliepaard aan het Stooftplein”, weet ze. “Ik had toen al verkering met Gerrit, maar door de ramp verloor je elkaar tijdelijk uit het oog. Kort na de rampnacht hebben we nog naar elkaar gezwaaid. Ik vanaf de Oostdijk, hij nog vanaf het dak van zijn huis. Ik wist dat hij het overleefd had, maar verder niets totdat ik weer terug was.

Het was een bizarre tijd. Overal ravage en modder en regelmatig zag je een kar voorbij komen met mensen, die gevonden waren. Die werden dan bij garage Tuns op de Oostdijk gebracht, waar ze werden geïdentificeerd. Daarna volgde de begrafenis bij het massagraf aan de Spuidijk. Ik zie het nog voor me, die boerenkarren met daarop een kist en erachter een stoet. Ik krijg er nog steeds kippenvel van. Dan realiseer je je, dat je ontzettend veel geluk hebt gehad en je heel dankbaar moet zijn”.

'Die zendmasten werden ook wel eens gebruikt voor priveberichten hoor'

Militair Joop Willemse

Voor de Utrechtse Joop (Johannes) Willemse (80) begon de nacht van 31 januari 1953 zoals alle andere. De dienstplichtig militair was welgemoed aan zijn weekendverlof begonnen en inmiddels gearriveerd in zijn ouderlijke woning. Het was maar een kort ritje van de Hojelkazerne naar huis. Wat hij toen nog niet wist was dat een paar uur later een lange, ongeplande reis zijn leven voorgoed zou veranderen.

Door Jolanda Driessé-Bosland

In de vroege ochtend van 1 februari klonk via de radio een oproep van het Ministerie van Binnenlandse zaken dat alle militaire verloven waren ingetrokken. Elke militair moest zich onmiddellijk melden op de kazerne. Willemse gaf uiteraard gehoor aan de oproep en meldde zich bij zijn superieuren. Samen met de twintig mannen van zijn slaapzaal op de kazerne klom hij in een truck die hem naar Rotterdam bracht. "Ik wist niet waar we naar toe gingen. We wisten inmiddels wel dat er iets helemaal mis was in Zuidwest-Nederland en dat dit met de waterstand te maken had." In Rotterdam was hij de enige van zijn maten die werd ingedeeld in de groep die naar Goeree-Overflakkee af moest reizen. "We werden hier samengevoegd met militairen uit alle windstreken van Nederland." In colonne ging het verder van Rotterdam naar Hellevoetsluis. "We werden onderweg begeleid door de Militaire Politie." Veel spullen had hij niet bij zich. "Het enige dat ik bij me had waren de kleren die ik aanhad; een uniform en schoenen. "De haast waarmee de militairen waren vertrokken maakte dat Willemse bezorgd werd over de situatie die hij op Flakkee zou aantreffen. De boot vertrok vanuit de haven van Hellevoetsluis en voer via Stad aan 't Haringvliet naar Middelharnis. Een ongebruikelijke route. "De bootreis duurde drieënhalf uur, we konden aanvankelijk de haven van Middelharnis niet binnenvaren vanwege de sterke stroming."

VLOT

De militairen kregen onderdak in het Meijer theater in Middelharnis. "Daar heb ik een week geslapen." De eerste week van zijn verblijf was hij voornamelijk in Oude-Tongue aan het werk. "We deden wat onze hand vond om te doen. Met vloten voeren we heen en weer om te kijken of er nog mensen te redden waren." Bij Willemse staan de gevallen waarin hulp te laat kwam in

zijn geheugen gegrift. "Dat is me het meest bijgebleven, al die mensen die ik gezien heb waarvoor hulp te laat kwam." Willemse zwijgt. "Dat was moeilijk, heel moeilijk. Deze beelden komen regelmatig terug in mijn herinnering. Dan wordt ik 's nachts wakker en schiet het allemaal weer door mijn hoofd" Willy Willemsen-Riedijk, de echtgenote van Joop, valt haar man bij. "Ik schiet altijd vol als we hierover praten. Bij mijn man lijkt het uiterlijk alsof het hem minder gedaan heeft, maar ik weet dat dit niet zo is. Het heeft ons leven voorgoed getekend."

Willy Riedijk woonde in 1953 met haar ouders aan de Straatdijk in Dirksland. Zo leerde ze haar toekomstige echtgenoot Joop kennen in de februaridagen van dat jaar. "Joop was inmiddels vanuit het Meijer theater gestationeerd in de voormalige kleuterschool aan het Achterdorp in Dirksland. De dominee had een oproep gedaan aan de burgerbevolking om de militairen gastvrij te onthalen en hen op de koffie te vragen. Mijn ouders gaven gehoor aan deze oproep en zo kwam Joop voor het eerst bij ons thuis. En toen werden we verliefd", glimlacht ze. De verliefdheid resulteerde in een huwelijk dat al 54 jaar duurt en bekroond werd met 5 zoons en een dochter. "Ik had toen nooit kunnen denken dat mijn kinderen naar dezelfde kleuterschool zouden gaan waar ik ooit als militair bivakkeerde," aldus Willemse.

REDDEN

Het bleef voor Willemse en de andere militairen een spannende tijd. "We moesten dag en nacht beducht zijn op een uitruk omdat er overal gevaarlijke stroomgaten waren zoals bij de Geldersedijk in Dirksland en in Den Bommel. De situatie was die eerste weken lang niet stabiel. We moesten 's nachts slapen in ons uniform. Alleen het bovenste knoopje van je overhemd en je veters mochten los.

Het was de eerste paar dagen echt een chaos en een hele onzekere tijd." Overdag trok hij er met een reddingsvlot op uit, samen met andere militairen. "Ook vulden we stroomgaten met zandzakken, soms met wisselend succes vanwege de sterke getijdenstromingen."

Willemse assisteerde zijn sergeant bij de bevoorrading van de manschappen. "Je moet bedenken dat we met 120 militairen op het eiland bivakkeerden. Dan heb je heel wat nodig aan kleding en voedsel. De hoeveelheid werk die dit opleverde groeide de sergeant boven het hoofd. Ik heb hem toen een tijd geholpen. Via zendmasten hadden we contact met de buitenwereld en konden we voorraden opvragen."

Na de verschrikkelijke watersnoodramp die Zuidwest-Nederland in 1953 trof, bent u te hulp geschoten. Alleen of met anderen. Impulsief of op verzoek. Fysiek of met geld en middelen.

Mede aan u is het te danken dat mensen gered konden worden. Dat dijkgraten konden worden gedicht. Dat inwoners van de getroffen gebieden op verhaal konden komen in gastvrije gezinnen. Dat mensen na enige tijd terug konden keren naar hun herbouwde of schoongemaakte huizen. En dat het leven in Zuidwest-Nederland weer hervat kon worden.

De Watersnoodramp is niet vergeten. Iedereen die het heeft meegemaakt, herinnert zich levendig de verschrikkingen. Maar iedereen herinnert zich óók de hartverwarmende hulp, steun en inzet van u en vele anderen, om die verschrikkingen te verzachten.

Begin van de brief van Minister President Jan-Peter Balkenende aan dhr. Willemse

Hij lacht: "Die zendmasten werden ook wel eens gebruikt voor privé-berichten hoor. Dat was eigenlijk verboden, maar ja."

De hoofdtaak van de militairen bestond uit een korte maar krachtige opdracht: redden wat er redden viel. Daaronder viel ook de evacuatie van de bevolking. "Een praktisch probleem dat dit werk moeilijk maakte was de, in de beginfase van ons werk, geringe aanwezigheid van geschikte vervoersmiddelen. Door al het water wist je niet waar je zat. Het landschap was veranderd in een grote watervlakte." De ingezette boten, reddingsvloten en rupsvoertuigen waren van groot belang voor de militairen om hun werk uit te kunnen voeren. "Wegen waren nauwelijks begaanbaar of zo modderig dat je met een gewone truck niet veel kon beginnen. Het weinige verkeer dat er was werd door de militaire politie geregeld. Je moest, als je al over de openbare weg kon reizen, vaak enorme einden omrijden omdat hoofdwegen onder water stonden of stukgeslagen waren. Een andere belemmerende factor waren de weersomstandigheden. Het was bitterkoud, er viel regen en natte sneeuw."

Voor sommige inwoners van Goeree-Overflakkee viel het niet mee om te moeten evacueren. "Het kwam wel eens voor dat mensen weigerden om te gaan. Ik werd een enkele keer wel eens bedreigd. Een boer stond in zijn stal klaar met de riek toen ik hem op kwam halen. Ik kan dat wel begrijpen hoor. Als je je hele leven gewoond en gewerkt hebt op je boerderij en je moet dan opeens uit je vertrouwde omgeving weg, dat valt niet mee", zegt Willemse mild.

INGRIJPEND

Na een verblijf van drie weken door de militairen achtte het Ministerie hun aanwezigheid op Goeree-Overflakkee niet langer noodzakelijk. "De ergste crisis was bezworen. Onze taak zat er op. Na ons vertrek konden de opbouw- en opruimwerkzaamheden een aanvang nemen." Terug in Utrecht volgde op de kazerne het gebruikelijke appél. Daar wachtten de twee, op Goeree-Overflakkee dienstdoende, officieren een lintje en de manschappen, waaronder Joop Willemse, kregen een dankwoord voor de bewezen diensten. "En dat was het. Daarna werd je geacht gewoon weer aan het werk te gaan. Er werd niet meer over gepraat. Ook in het ouderlijk huis van Willemse waren zijn ervaring op Goeree-Overflakkee geen gespreksonderwerp. "Mijn ouders waren nog nooit op het eiland geweest en konden zich eigenlijk niet veel bij de situatie daar voorstellen. Zo bleven de ingrijpende gebeurtenissen die ik tijdens mijn werkzaamheden op Flakkee meemaakte onbesproken. Dat ging ook zo in die eerste dagen op het eiland. We hebben tijdens ons werk heel ingrijpende dingen gezien.

Dan keken we elkaar aan en gingen maar weer door met ons werk. Dat was tekenend voor die tijd. Je praatte er niet over."

Met veel waardering denkt Willemse in dit opzicht aan zijn schoonouders die hem gastvrij en hartelijk onthaalden tijdens zijn periode op Goeree-Overflakkee. "Joop had echt een streepje voor bij ons thuis. Mijn vader zei 's avonds na de koffie vaak 'tot morgen' tegen hem. Daarmee gaf hij aan dat hij hoopte dat Joop gauw weer langs zou komen. Ze waardeerden het echt dat hij en al die andere militairen ons toen te hulp zijn geschoten." zegt Willy. Sinds 1955 woont Willemse op Goeree-Overflakkee en was ruim 40 dienstjaren verbonden aan de EMGO, de eilandelijke energiemaatschappij. Naast zijn dagelijks werk was hij actief in schoolbesturen en het verenigingsleven. Voor zijn inspanningen voor de samenleving ontving hij als dank een eremedaille in zilver en werd hij benoemd tot lid in de orde van Oranje Nassau.

PLICHT

Willemse beschouwde de werkzaamheden die hij als militair uitvoerde tijdens de Watersnoodramp als niet meer dan zijn plicht. "Het was mijn plicht als militair om hulp te verlenen maar ik vond het mooi dat ik, hoewel ik totaal onvoorbereid was op de omvang van de ramp die ik aan zou treffen, burgers bij kon staan in de zware omstandigheden waarin ze terecht waren gekomen." In 2003 ontving Willemse een bijzondere onderscheiding uitgereikt. "Ik kreeg, samen met 400 nog in leven zijnde hulpverleners, een uitnodiging voor de nationale herdenking van de Watersnoodramp in Tholen. Tot mijn grote verrassing ontving ik daarnaast een persoonlijke bedankbrief van premier Balkenende. Deze ging vergezeld van een speciaal voor de hulpverleners van de Watersnoodramp vervaardigde herdenkingspeld, de Watersnoodster. Voor de Watersnoodster heeft de baton model gestaan die hoort bij de Watersnoodmedaille die is ingesteld door Koning Willem III in 1855. Deze werd verleend bij de watersnoden van 1855, 1861, 1876 en 1926, vermeldt het begeleidend schrijven dat Willemse ontving. Een baton is een kleine metalen speld op een stukje gekleurde stof. Deze oranje stof dient als ondergrond om de speld op te bewaren. Tijdens het dragen wordt de speld, zonder de oranje stof, bevestigd aan de kleding. Willemse ontving de Watersnoodster samen met nog 139 geselecteerde hulpverleners die op deze speciale wijze werden bedankt voor hun bewezen diensten tijdens de Watersnoodramp. De zwaar vergulde Watersnoodster is het stoffelijke bewijs dat zijn bewezen diensten niet zijn vergeten.

Watersnood 1 februari 1953

*Boven het rammelende dakraam
raasde de storm
geselde het wassende water
rondom de bebouwde kom
omhoog*

*de krakende zolder
met ons als bange
moegestreden leden
van 't gezin
onder 'n deken
het dak bewoog*

*onze handen ineem
baden wij het Onze Vader
toen na het Amen
de eerste plank
het dak afvloog
riepen wij elkanders namen*

Frouke Bienefelt

(lid van de 'Reizende Dichters')

*'n februari nacht
bracht bij elkaar
dreef wit elkaar
en weer ervaren wij
dichtbij 't verleden*

*herdenken onze naasten
die zij aan zij
in graven neergelegd
liefdevol verankerd
in onze harten leven*

verweven zijn hun Namen.

NIL DESPERANDUM

Nee, zwemmen doe ik niet graag. Ik durf eigenlijk niet eens onder de douche. Al dat gekletter van water. Gek he. Je zou toch verwachten dat zoiets slijt. Dat is dus niet zo. Naarmate je ouder wordt, lijkt het net of de herinneringen zich juist verscherpen in plaats van vervagen. Misschien komt dat omdat je niet meer zoveel te doen hebt. Voor eten en drinken wordt gezorgd, de strijk wordt gedaan, m'n kleding hoef ik niet meer te wassen en over m'n zoon hoef ik me geen zorgen te maken. Hij maakt het goed. Zo af en toe komt m'n enige kleindochter uit Amsterdam naar Zierikzee. Een hele reis hoor! Ze studeert letterkunde. Toch blijft ze me opzoeken, hier in mijn aanleunwoning. Ze heeft zelfs een gedicht voor me gemaakt, een sonnet. Daar ben ik ontzettend blij mee.

Door André Kastelein

SONNET VOOR SAM

*Draaf soms zo jong
Nog eens door mijn dromen
En hinnik zo onbevungen
Vrolijk door mijn slaapvertrek*

*Buig bij mijn dichte ogen
En raak-zo maar net- mijn neus
Met je speldenkussen
Van gitzwart fluweel*

*Je warme adem
Laat witte wolkjes
Verijlen in de lucht*

*Waarin je dan weer verder draaft
Met tijdloze sprongen
Van ongebreideld geluk.*

Sanne v.d. Wekken

Het hangt nu ingelijst in mijn kamer. Ik ben er apetrots op en moest een traantje wegpinken toen ik het kreeg. Al die herinneringen... Ze heeft het zo goed verwoord. Ik heb nog een paar vriendinnen. Net zo krakkemikkig als ik. Die vonden het ook zo mooi. We hebben allemaal een rollator. We breien nog wat, kijken tv, zingen in het koor-tje. Geen gehoor hoor, al die valse kraaien, maar we hebben er nog steeds plezier in. 's Zondags luisteren we naar de kerktelefoon en we praten over vroeger. Nee, over '53 praten we niet veel. Zeker niet als Jaan er is. Die begint altijd gelijk te huilen. 't Valt ook niet mee. Je vader en je moeder en drie zusjes.

De boerderij van mijn vader was een tradi-

tionele Zeeuwse: een bakstenen woonhuis en een geweldige, houten, zwart geteerde schuur. De deuren met wit geschilderde omlijsting, zodat je ook in het donker de contouren kon zien. Verder een wagenloods, een hooiberg en een aantal schuurtjes voor de kippen, de geiten en het varken. Het woonhuis dateerde uit 1742. Dat kon je zien aan de muurankers van de voorgevel, die in de vorm van dat jaartal waren gesmeed. De boerderij lag eenzaam in de polder, net onder de machtige zeedijk en was met de weg verbonden door een lange, met scheef gewaaide populieren omzoomde oprijlaan. Aan het begin daarvan stonden twee hardstenen palen, op de linker in zwarte letters 'NILDESP' en op de andere 'ERANDUM'. Nil desperandum betekent: 'Wanhoop niet', maar om de letters mooi over de palen te verdelen, was de spreuk ongelukkig afgebroken. Vader sprak altijd over 'Nildesp' als hij het over de stee had: "k Voel m'n eige thuis op Nildesp" en "Wulder gae weer naer Nildesp". We kregen het niet aan z'n verstand gepraat.

"Wanhoop niet". Deze oproep was niet tegen dovemans oren. Hoe vaak was in de loop der eeuwen de zee de polder niet binnengedrongen? En hoeveel keren was de polder weer heroverd op de zee? In de opkamer kon je op drie oude polderkaarten met vochtkringen zien dat de contouren van het teruggewonnen land steeds wijzigden. In 1742 was de polder een stuk kleiner en in 1830 was hij bijna de helft groter dan in begin '53. De zee gaf en nam. Marsman zei het al: "...en in alle gewesten wordt de stem van het water met zijn eeuwige rampen gevreesd en gehoord". Waar

waren Borendamme, Claeskinderen, Coudekerke, Rengerskerke, Rodee, Simonskerke en Weldamme? "Men kent en vindt haar standplaats zelfs niet meer".

Vader had een akkerbouwbedrijf. Bieten, tarwe, aardappelen en uien waren de voornaamste producten. Een sober leven. Hard werken met hulp van Lieven Flikweert, de knecht, moeder en soms van mij en met de onmisbare kracht van Sam, het Belgische werkpaard. Toen Sam bij ons kwam, was het al liefde op het eerste gezicht. Vader had hem, toen het vorige werkpaard op z'n laatste benen liep, op de paardenmarkt in Zierikzee gekocht. Een veulen van zes maanden. Bruin, met een witte bles en een gecoupeerde staart. Zo'n staart hadden toen alle werkpaarden. Als ze ingespannen waren voor ploeg, kar of eg raakte hun staart niet verstrikt in het tuig. Sam had ogen waarin de hele polder zich scheen te weer spiegelen en keek je aan met een trouwhartige blik. Zo trouwhartig, dat ik de eerste keer toen ik hem in de ogen keek, ontroerd raakte. Toen Sam volwassen was en een imposante omvang had met verschrikkelijk grote ijzers aan zijn hoeven, behield hij

André Kastelein is docent op de CSG Prins Maurits in Middelharnis. Een paar jaar geleden schreef hij dit verhaal voor een geschiedenismethode over de ramp van '53. Het is een fictief verhaal, maar volgens de auteur wel exemplarisch voor wat er gebeurd is.

toch die blik. Onschuld, dat was wat je zag. Onbevanging, zoals alleen een dier vertoont. Als de smid hem besloeg, als hij in de voorjaarszon voor de eg liep, in de zomer de hooiwagen trok of als hij vrachten voederbieten in de krakende wagen het erf op zeulde, Sam was het symbool van kracht en betrouwbaarheid, maar bovenal van onschuld. "Daar kan geen trekker tegenop", zei vader, die alle moderne ontwikkelingen met scepsis bekeek. In de stal vond ik het geweldig om Sam te zien drinken: geruisloos, met z'n fluwelen lippen op het water. Voederbieten werden door de geweldige kaken vermalen en het gerommel in de buik, als je je oor tegen de zachte vacht van het paardenlijf drukte, was indrukwekkend. Als ik 's ochtends de fiets uit de schuur haalde om naar school te gaan, werd ik altijd blijmoedig begroet met een zacht gehinnik en ik kon niet vertrekken zonder hem een wortel te geven. Sam kende ook mijn diepste puurgeheimen. Aan wie moest ik die anders kwijt? Als enig kind, geïsoleerd levend in de uithoek van de polder, zonder vriendinnen in de buurt? Als ik problemen had, fluisterde ik ze in z'n oor en geloof me, dat luchtte op. "Julder binne een tweespan", zei vader. 30 januari 1953. Het stormde al de hele dag. Van de wagenloods waren een paar pannen gewaaid en een oude populier op de oprijlaan had het begeven. 's Avonds om 10 uur zaten we nog gezellig in de opkamer. We hadden op de radio de weerberichten gehoord.

"Weersverwachting geldig tot morgenavond: gedurende de nacht, vooral in de kustprovincies tijdelijk zware storm. Overigens stormachtige tot krachtige wind, ruimend van west naar noordwest tot noord. Guur weer met wisselende bewolking en nu en dan regen, hagel of sneeuwbuien. Bericht van de Wind- en Stormwaarschuwingsdienst voor de scheepvaart: vanmiddag om 5 uur werden de geldende waarschuwingen vervangen door waarschuwingen voor zware storm tussen west en noordwest. Bericht van de Stormvloedwaarschuwingsdienst voor de scheepvaart: boven het noordelijke en westelijke deel van de Noordzee woedt een zware storm tussen noordwest en noord. Het stormveld breidt zich verder over het zuidelijk en oostelijk deel van de Noordzee uit. Verwacht mag worden dat de storm de hele nacht zal voortduren. Daarom werden vanmiddag om half zes de groepen Rotterdam, Willemstad en Bergen op Zoom gewaarschuwd voor gevaarlijk hoog water".

Sam, vader en twee neefjes. Zomer '52

Ik vond het eigenlijk wel spannend. Storm buiten, rust binnen. Het tikken van de staartklok en moeders breipennen. Vader was nog naar de zeedijk gegaan en kwam terug met de mededeling dat het eigenlijk eb had moeten zijn volgens de almanak, maar dat dat nauwelijks te merken was. Om half elf gingen we naar bed. Uiteraard was ik nog bij Sam geweest. Zoals altijd, iedere avond. Dat was een vast ritueel. Hem even aaien, nog wat voeren en even een kam door z'n manen halen. Een kus op z'n zachte neus. Dan was Sam klaar voor de nacht. Ik sliep op zolder, pa en ma in de bedstee in de opkamer. De wind jankte om het huis, probeerde deuren open te krijgen, frunnikte aan de luiken en liet de dakpannen ram-melen. Vaak hoorde ik Sam nog trappen tegen de houten stalwand, maar nu hoorde ik alleen het geloei van de storm. Van enig gevaar waren we ons eigenlijk niet bewust. De dijken waren sterk en niemand kon zich een doorbraak herinneren. Dat was iets uit vroeger eeuwen. De orkaan woedde. Een donderend geluid met een vreemd, onwerkelijk geruis op de achtergrond naderde ons. Ik was wakker geworden. Het geluid versterkte en plots, net toen ik beneden was om te kijken wat er aan de hand was, sloeg een gigantische vuist de ramen in en stortte het water zich in de zijkamer. Vader en moeder kwamen in hun pyjama door de gang aangerend en namen me mee, weer naar boven. Het water stond al bij de eerste treden en toen we op de zolder waren, terwijl in de keuken kasten omvielen en serviesgoed brak, bereikte het al snel de

bovenste trede. We zijn daarop naar de nog hogere graanzolder gevlucht. Volkomen in paniek. Toen, boven wind en water uit, een ijzingwekkend geluid. Dierlijk. Hoog jammerend, schril. Door merg en been. Sam! Ik zat daar, als bevroren. Machtelozer heb ik me nooit gevoeld. Het water gulpte door de luiken en het trapgat op de eerste zolder. We zagen bij het vale schijnsel van de maan, waaraan inktzwarte wolken opgezweept voorbijtrokken, de oude houten schuur heel langzaam, alsof hij aarzelde, in het kolkende water zakken.

Twee dagen later zijn we gered. Door militairen. Vader was voor het leven getekend. Moeder probeerde de moed niet te verliezen. Ze zijn in 1955, veel kleinschaliger, in Dreischor gaan boeren en zijn kort na elkaar in 1971 overleden. Waar "Nildesp Erandum" lag, is nu een watervlakte. De polder is teruggegeven, nee, teruggenomen door de zee. Het gat bleek niet te dichten. Het land was weggespoeld, het stroomgat had de polder uitgehold en leeggezogen en kostbare grond naar zee gevoerd. Dichting met een caisson mislukte jammerlijk. Nu zwemmen er kluten, wulpen en krijsen er meeuwen. Bij de fundering van de boerderij zoeken duikers met zuurstofflessen op de rug naar kreeften. Sam is nooit gevonden. Ik schaam me soms. Er zijn 1835 doden gevallen en bij elke herdenking op de eerste februari denk ik alleen aan hem... Voor mij is toen de onschuld gestorven.

Gevacueerd naar Rotterdam: 'We ontmoetten er zoveel liefde en warmte!'

Riet Both-Meijer

Het lag allemaal keurig klaar in de kast. De gestreken stapeltjes luiers, truitjes en hemdjies. Over niet al te lange tijd zou de zesjarige Jaap Meijer een broertje of zusje krijgen. Dat het kindje niet thuis aan de Nieuwe weg in Stellendam geboren zou worden, maar tientallen kilometers verderop aan de 'overkant' had toen nog niemand kunnen vermoeden. "We woonden in bij een oudtante en oom. Mijn opa Jansen was visser en woonde aan de Molenkade. Hij kwam op zaterdagavond 31 januari om een uur of negen naar mijn ouders toe en wilde hen ophalen om bij hem te komen slapen. 'Want', zo vertelde hij, 'het gaat verkeerd.'"

Door Jolanda Driesse-Bosland

Mevrouw Both links op de foto met 'tante' Manny, de vrouw die haar ouders liefdevol onderdak gaf tijdens de watersnoodramp. Na zestig jaar is er nog steeds een hechte band.

Hij had als ervaren visser gezien dat het waterpeil bij laag water al hoger was dan normaal bij hoog water. Mijn vader en moeder zagen het niet zo somber in en zeiden dat ze gewoon thuis bleven slapen. 'Het is vast niet nodig pa, dat we vannacht bij u aan de Molenkade slapen', besloten ze. "Maar mijn opa was erg bezorgd en zei op z'n Stellendams; 'als jullie dan willen verzuipen dan neem ik dat jong mee!'. Hij doelde hierbij op mijn broertje Jaap. Het eind van het liedje was dat mijn ouders en Jaap toch bij opa op zolder bivakkeerden. Dat was maar goed ook want het water kwam wel degelijk! Opa had de voordeur gebarricadeerd met de vlaggenstok, deze zat tussen de voordeur en de trap geklemd. Mijn ouders telden de traptreden om de hoogte van het binnengestroomde water te bepalen. Mijn moeder vertelde mij over de gestaag doortikkende klok bij opa op de schoorsteenmantel, dat was voor hen een ijkpunt wat betreft de waterstand in huis."

FLANEL

De ouders van Riet konden, evenals de andere inwoners van het dorp, niet langer blijven in Stellendam en werden per jeep naar Melissant vervoerd om daarvandaan te worden geëvacueerd. "Voor mijn zwangere moeder waren het enerverende dagen, ze was bang en verdrietig."

Het dorp Stellendam was inmiddels hermetisch afgesloten voor de buitenwereld. "Maar mijn vader mocht onder begeleiding naar huis om de babyuitzet op te halen. Hij vertelde later dat de poten van hun ledikant onder water stonden. Mijn vader pakte de stapel babykleertjes voorzichtig in een gestreepte flanellen doek en ging terug naar mijn moeder en broertje." Met de boot werden ze naar Rotterdam gebracht. In de Ahoyhallen kreeg het gezin een evacuatieadres toegewezen. "Het werd een moeilijke week voor mijn ouders. Ze kwamen terecht bij een, in hun ogen, deftig echtpaar dat erop stond dat mijn moeder meteen in bad ging. En dan moet je weten dat mijn moeder nog nooit in een bad had gezeten op dat simpele Stellendam", lacht Riet. "Deze mensen bedoelden het vast

heel goed, maar ze waren van een zekere stand waar mijn ouders niet bij pasten. Mijn moeder kreeg vervolgens een toilet-tasje met make-up spulletjes erin en daarna werden ze in de salon ondergebracht. Daar werden ook de maaltijden geserveerd. En daar zaten ze dan met z'n drieën. Ze kwamen niet meer buiten en voelden zich van de buitenwereld afgesloten. Ze waren echt eenzaam daar."

tijd, de kinderen speelden allemaal met elkaar op de straat en de familie Van den Burg zorgde erg goed voor Jaap. En hij was, hoewel hij een paar huizen verderop sliep, zoveel mogelijk bij mijn ouders."

WARM ONTHAAL

De geboorte van de baby liet intussen nog even op zich wachten. "Ik bleef maar zitten", lacht Riet. Het verblijf van haar ouders in Rotterdam was het begin van een

Er kwam verandering in de situatie toen een maatschappelijk werkster langskwam om te kijken hoe de familie Meijer het maakte. "Ze waren toen al in geen dagen buiten geweest en deze mevrouw zag dat het niet goed ging met mijn ouders. Ze werden elders in Rotterdam ondergebracht. De familie Limbeek, tante Manny en oom Jacob zoals ze graag werden genoemd, had aangegeven dat evacués hartelijk welkom waren. Zo kwam het dat mijn ouders verkastten naar de Nieuwe Kerkstraat in Hilligersberg. Tante Manny en oom Jacob hadden in die tijd twee dochtertjes, Riet en Ien. Mijn broertje Jaap kreeg, vanwege ruimtegebrek, een slaapplek vijf huizen verderop bij de familie Van den Burg. Dat was een heel lief echtpaar met vijf zoons. Voor mijn broertje was het een heerlijke

levenslange vriendschap met de familie Limbeek. Ze werden vanaf de eerste dag van hun verblijf warm onthaald door tante Manny en oom Jacob. "Geen moeite was hen teveel. De oude wieg werd van zolder gehaald en mijn ouders kregen de beschikking over de voorkamer van het bovenhuis aan de Nieuwe Kerkstraat. Mijn ouders werden helemaal in het gezin Limbeek opgenomen. Dat het zo goed klikte tussen de volwassenen had wellicht ook te maken met het feit dat ze allemaal van dezelfde leeftijd waren.

De familie van Limbeek was gelovig, net als mijn ouders. Ook hierin vonden ze steun en herkenning bij elkaar. Mijn vader, boerenarbeider van beroep, ging op doordeweekse dagen terug naar

Stellendam om te helpen met opruim- en schoonmaakwerkzaamheden.

Op 30 maart 1953 ben ik in Rotterdam geboren. Mijn vader ging om half drie 's middags mijn broertje ophalen. Hij was op straat aan het spelen, er waren stratenmakers aan het werk. Prachtig vond hij dat. Jaap wilde dan ook niet mee met mijn vader om bij zijn nieuwe zusje te gaan kijken. 'Het stuift buiten en ik heb veel liever een konijn', zei hij. Riet glimlacht: "voor de ramp was hem een konijn beloofd en dat was er natuurlijk nog steeds niet van gekomen."

De pasgeboren Maria Aaltje Meijer kon in eerste instantie niet worden bijgeschreven in het trouwboekje van haar ouders. "De ambtenaar van de burgerlijke stand schreef de gegevens op een los blaadje, want het trouwboekje was zoek geraakt tijdens de ramp. Later heeft mijn vader het boekje teruggevonden. Het had duidelijk in het water gelegen en vertoonde moddersporen. Toen is hij alsnog met het boekje naar het stadhuis gegaan en kon ik uiteindelijk toch nog worden bijgeschreven."

De moeder van Riet beleefde ondanks de zorgen die er waren een onvergetelijke tijd in Rotterdam.

"Ze heeft het, en mijn vader ook, zo goed gehad daar in Rotterdam. Ze ontmoette er zoveel liefde en warmte!"

Na verloop van tijd konden de Meijers terugkeren naar hun woning in Stellendam. Daar werd Riet de eerste zondag in mei gedoopt in de Hervormde kerk van Stellendam. Ze haalt een kopie van haar inschrijving in het doopregister tevoorschijn. "Ik was het eerste kind dat na de ramp werd gedoopt. De laatste doopdienst voor de ramp vond plaats op 21 oktober 1952." De vriendschap met de familie Limbeek bleef door de jaren heen in stand. "Moeder schreef op zondagmiddag lange brieven aan hen en dikke epistels uit Rotterdam vielen weer op onze deurmat. Met de kerstdagen gingen we met de trein naar Amsterdam. Een hele belevenis, dat kun je wel begrijpen. Oom Jacob, die bij de douane werkte, was in de tussentijd in Amsterdam gestationeerd." De Limbeeks verhuizen in 1962 naar Hengelo. De afstand tussen beide woonplaatsen stond het contact niet in de weg. De vriendschap bleef. "Oom Jacob en tante Manny kregen in Hengelo nog een zontje, Janrikus."

ZOMERVAKANTIES

Een verdrietige dag uit de zestiger jaren staat in het geheugen van Riet gegrift. "Op een dag belde de 'opzichter' van Stellendam bij ons aan. We hadden zelf geen telefoon en er was vanuit Hengelo naar zijn huis gebeld. Hij had een schokkende boodschap. Oom Jacob was op 44-jarige leeftijd plotseling overleden. Het verdriet bij mijn ouders was groot. Mijn vader had inmiddels een rijbewijs en is toen samen met mijn moeder naar Hengelo gereden voor de begrafenis."

Ook na het verlies van oom Jacob bleven de banden sterk. "Tante Manny treinde met haar vier kinderen elke zomervakantie naar Rotterdam. Daar werden ze met de auto opgehaald door mijn vader en dan begon voor ons allemaal een heerlijke periode van twee weken. We gingen dan met z'n allen naar het strand of maakten een uitstapje naar miniatuur Walcheren."

Riet toont een kiekje van het gezelschap in de duinen van Goedereede. "We namen boterhammen en limonade mee en genoten de hele dag van zon, zee en strand." Op zijn beurt bezorgde vader Meijer de jongste Limbeektelg, Janrikus, fijne momenten als hij hem op school bracht in Hengelo. "Janrikus hield veel van mijn vader en beschouwde hem ook een beetje als zijn papa."

Ook toen de kinderen Limbeek ouder werden bleef men dicht aan elkaar verbonden. "Mijn vader was getuige bij het huwe-

lijk van Riet." Tot 2001 kwam mevrouw Limbeek met grote regelmaat naar Stellendam. Ze bezocht daar de familie Meijer en natuurlijk Riet, die na haar huwelijk in Ouddorp ging wonen. "Tante Manny was mijn getuige toen ik trouwde. En toen wij 25 jaar getrouwd waren heeft ze ons enorm verrast door aanwezig te zijn bij het feestontbijt dat we hier thuis hielden met ons gezin."

Voor Riet is tante Manny van grote betekenis geweest en nog steeds neemt ze een grote plaats in haar leven in. Ze spreekt met warme genegenheid over haar inmiddels 94-jarige 'pleegmoeder' in Hengelo. "Toen mijn ouders overleden heb ik daar veel verdriet van gehad. En toch was er dwars door het gemis heen altijd de blijde wetenschap dat ik mijn tante Manny nog had. En dat ze er nog steeds mag zijn." Ze toont een foto van een kleine, krasse dame met keurig gekapte haren. "Kijk, dit is tante Manny. Haar portret staat altijd daar op de tafel in een lijstje."

Riet wil haar verhaal graag vertellen omdat ze het zo mooi vindt dat ze een positief verhaal rondom de watersnoodramp van 1953 kan vertellen. "Dat is niet iedereen gegeven. Ik ben dankbaar dat er uit zo'n vreselijke gebeurtenis als de watersnoodramp toch zoiets moois kan ontstaan als een levenslange vriendschap tussen twee gezinnen."

Wie op het verhaal van Riet wil reageren kan haar bereiken via e-mailadres: rietboth@kpnplanet.nl

Mevrouw Both samen met het de familie Limbeek in 1955.

Nieuwe foto's

Jan de Blok stuurde ons nieuwe foto's van de watersnoodramp in Stellendam. Deze komen uit de collectie van zijn vader, wijlen Han de Blok die is overleden op 30 september 2012. Han de Blok was tijdens de Watersnoodramp lid van de vrijwillige brandweer in Stellendam en als zodanig betrokken bij de hulpverlening.

>> Kijk voor meer foto's op www.eilandennieuws.nl/watersnoodramp

Een straat in een dorp onder water

Watersnoodonderzoeker presenteert conclusies in nieuw boek

Al jaren is de Vlaardingse drs. Arie Kuijvenhoven, gepensioneerd sociaalwetenschappelijk onderzoeker, meer dan geïnteresseerd in de gebeurtenissen rond de Watersnoodramp van 1953. En dan niet alleen in de rampspoed zelf die zich in Zuidwest Nederland voltrok, maar meer nog in diverse facetten ervan die zich gaan manifesteren als je analyserend gaat denken en jezelf bepaalde dingen af gaat vragen. Bijvoorbeeld hoe komt het dat uit dezelfde straat de ene bewoner wel omkwam en de ander niet? Bestaat er verband tussen het aantal slachtoffers en de wijze waarop ze hebben gewoond?

Door Hans Villerius

De Julianastraat in Oude-Tonge na de watersnoodramp. Meer foto's van deze straat staan op pagina 10.

Konden mensen begrijpen wat er dreigde te gebeuren of wat zelfs al gaande was? Hoe werden mensen gewaarschuwd? Konden mensen meteen vluchten, of moesten ze bijvoorbeeld eerst voor hun kleine kinderen zorgen? Kuijvenhoven verrichtte er onderzoek naar en trok conclusies. De uitkomsten legde hij vast in een boekwerk dat 18 januari jl. verscheen: 'Een straat in een dorp onder water'. Het richt zich vooral op de Julianstraat/hoek Schoolstraat te Oude-Tonge, waar veel slachtoffers vielen te betreuren. Het gehele werk geeft blijk van een zeer grondige aanpak.

Waar er – uiteraard – heel veel ooggetuigenverslagen en persoonlijke herinneringen rond de watersnoodramp bestaan, blijken in de praktijk echter slechts weinig gecontroleerde gegevens, dus feitelijke informatie, aanwezig die een antwoord geven op allerlei naderhand te stellen vragen. Wel doen veel vermoedens of onweersproken beweringen de ronde. Bijvoorbeeld dat de huizen van veel slachtoffers slecht gebouwd waren. Of dat in de rampnacht niet al te veel te verwachten viel van de plaatselijke autoriteiten. Of dat Rijkswaterstaat nooit adequate maatregelen nam tegen aanwezig overstromingsgevaar. En dat daardoor velen in de rampnacht door het water overvallen werden en geen tijd hadden om te vluchten. Veel van deze veronderstellingen kwam Kuijvenhoven tegen in zijn onderzoek naar hoe het toch kon dat in Oude-Tonge, en met name de hoek Julianastraat/Stationsweg, zoveel slachtoffers vielen. "Het kan allemaal waar zijn", zegt de onderzoeker, "maar als we niet zo grondig mogelijk proberen na te gaan wat er werkelijk is gebeurd, komen we nooit verder. Niettemin verloren ruim 300 mensen het leven in Oude-Tonge, waarvan 98 in de Julianastraat/hoek Stationsweg".

SAMENHANG

Het boek dat Kuijvenhoven schreef, geeft blijk van een brede blik op het onderzoeksterrein. Dat wil zeggen: de onderzoeker plaatst de watersnoodramp in de context van de tijd waarin de gebeurtenissen zich afspeelden en betreft daar de geografische en sociaalmaatschappelijke

samenhang bij. Zo zijn de eerste hoofdstukken gewijd aan Goeree-Overflakkee als echt eiland, met dus een geïsoleerde ligging. Maar ook aan de dorpsontwikkeling van Oude-Tonge, aan de levensomstandigheden binnen de dorpsgemeenschap, aan de gezagsdragers uit die tijd en aan de opbouw van de Julianastraat en wederopbouw na de inundatie van 1944. Hoofdstuk 9 geeft een blik in het leven van elke dag. Het schetst de situatie waarin geleefd, gewoond en gewerkt werd, van 's morgens vroeg tot 's avonds laat, en hoe de inwoners het leven beleefden. Ter illustratie het volgende citaat. "Ha, de krant is er al. Zie je wel, het KNMI zegt het ook: 'Overwegend zwaar bewolkt met tijdelijk regen. Aanvankelijk zwakke tot matige, later matige tot krachtige Zuidwestelijke wind. Dezelfde temperaturen als vandaag of iets lagere.' Niets om je druk over te maken dus. Gewoon rotweer". Het vormt het laatste hoofdstuk voordat in Kuijvenhovens boek de watersnoodramp zich voltrekt.

RAMPNACHT

In de daaropvolgende hoofdstukken komt de rampnacht aan de orde. Hoe de eerste waarschuwingen gingen, het breken van de dijken – voorzien van korte geschiedschrijving of ooggetuigenverklaringen, hoe het gezag vanuit de diverse dorpen contact probeerde te leggen naar buiten, de hulpacties die werden ondernomen, tussen de teksten aangevuld met tijdlijnen. Gedetailleerd wordt in hoofdstuk 11 het verloop van de watersnoodramp weergegeven in het dorp Oude-Tonge, van buurt tot buurt of zelfs van woningblok tot woningblok, met de lotgevallen van de betreffende bewoners, die dikwijls per gezin en met naam worden vermeld. Een toespits op de gebeurtenissen in de Julianastraat/hoek Stationsweg wordt gemaakt in hoofdstuk 12, even gedetailleerd als in het hoofdstuk ervoor.

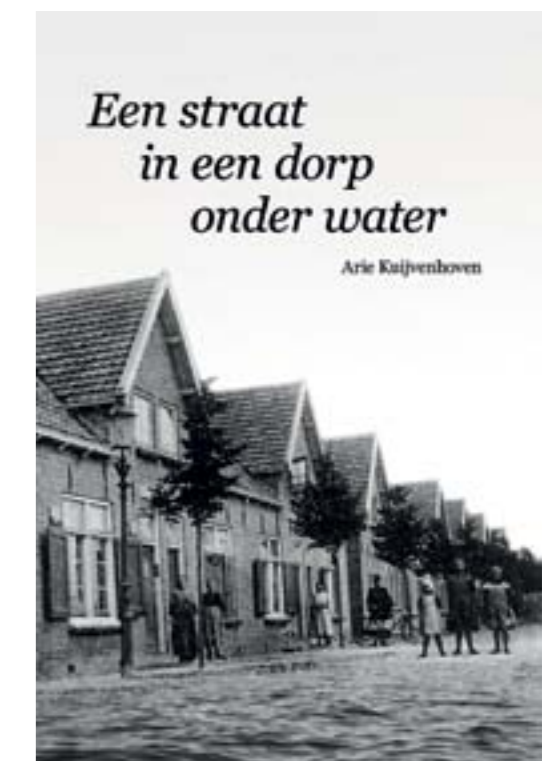
REDENEREN

In hoofdstuk 13 blikt Kuijvenhoven terug op de gebeurtenissen tijdens de rampnacht en waagt hij zich aan voorzichtige conclusies. Zo valt uit de kleding die de slachtoffers droegen af te leiden dat ze niet op de hoogte zijn geweest van

het naderende gevaar, maar er volkomen door werden overvallen. Ook dat de bouwkwaliteit van de huizen niet van invloed is geweest op het grote aantal slachtoffers aan de Julianastraat/hoek Stationsweg. Wel speelde een rol de positie van de woningen ten opzichte van de richting van waaruit het water kwam, evenals de blokverdeling met tussenliggende sloppen waarin de huizen waren gebouwd, alsmede het wel of niet aanwezig zijn van (ingestorte) bebouwing die dan nog als golfbreker kon dienen. Toch noemt Kuijvenhoven deze gevolgtrekkingen "niet meer dan een redentantie, een poging om de realiteit weer te geven". Want harde feiten ontbreken, zo verklaart hij, "en onze kennis van de manier waarop woningen instorten als zij middenin snelstromend water staan, is beperkt. Daarom kunnen we alleen maar redeneren, en soms zelfs niet meer dan speculeren. De verhalen van overlevenden en de gegevens van slachtoffers zijn onmisbare hulpbronnen", zo geeft hij aan.

NA DE RAMPNACHT

In de volgende hoofdstukken wordt uitgebreid ingegaan op de wijze waarop de slachtoffers van de watersnoodramp te identificeren vielen. Aan de hand van

'De woningen zelf waren niet slecht'

lichaamskenmerken, kleding en sieraden die men droeg, documenten die men bij zich had en de plaats waar slachtoffers werden gevonden, werd identificatie vastgesteld. Ook over hierbij gemaakte vergissingen wordt gesproken, alsmede over de registratie van slachtofferaantallen, in welk verband ook aandacht wordt gevraagd voor de zgn. 'vergeten' slachtoffers. Tot hen worden gerekend degenen die niet tijdens de watersnoodramp zelf omkwamen – waarbij ervanuit wordt gegaan dat verdrinking de doodsoorzaak was, maar die wel in daaropvolgende dagen overleden, als direct gevolg van de (doorstane ontberingen van de) watersnoodramp. Een apart hoofdstuk biedt een veelheid van tabellen en overzichten m.b.t. woningbouwgegevens en slachtofferaantallen, terwijl het boek afsluit met een verantwoording van de wijze waarop Kuijvenhoven tewerk is gegaan bij zijn onderzoek, waarin hij in totaal zo'n tien jaar tijd heeft gestoken.

CONCLUSIES

Al in de loop van het boek trekt de onderzoeker hier en daar conclusies. Onder andere hoe het kon dat de een tijdens de rampnacht overleefde en de ander niet. Daarbij speelden volgens Kuijvenhoven verschillende factoren een rol. Allereerst de afstand tussen waar men verkeerde en de dijk die doorbrak. Maar ook de lichamelijke conditie, met name van ouderen. Of de (omvang van de) gezinssamenstelling. Laatstgenoemde factoren kunnen vertragend werken als gevlucht moet worden. En natuurlijk het niet goed inschatten van de situatie. Als zelden genoemde factor noemt de onderzoeker echter ook iemands karakter, van waaruit verschillend wordt gereageerd op omstandigheden. "Grondig onderzoek", zo schrijft Kuijvenhoven, leidt tot een aantal hoofdconclusies. Daarbij stelt hij dat "het drama in Oude-Tonge" vooral het gevolg is van een misvatting. "Een plausible verwachting

die onjuist bleek", waarbij hij wel opmerkt dat ook elders autoriteiten op het verkeerde been stonden. Verder concludeert hij dat het grote aantal slachtoffers in de Julianastraat vooral een gevolg was van de ligging van de straat en van de woningen. "De woningen zelf waren niet slecht." Wat de autoriteiten betreft stelt hij dat het bestuur van het toenmalige waterschap Dijkkring van Flakkee naar een zo groot mogelijke autonomie streefde, "ook al kostte dat geld", en dat de toezichhoudende rol van de provincie op de Dijkkring van Flakkee zeer terughoudend werd ingevuld. En verder dat bijna niets bekend is over wat het bestuur van Dijkkring Flakkee in de rampnacht heeft gedaan. "Van één dijkraad weten we dat hij in Oude-Tonge in het gemeentehuis is geweest." Daarnaast, zo vervolgt Kuijvenhoven zijn conclusies, heeft Rijkswaterstaat in de jaren voorafgaand aan de watersnoodramp zo veel mogelijk gezweven over de ernst

van de toestand. "Ook waterstaatsingenieur Johan van Veen, een erkend deskundige in die tijd, liet de kans ongebruikt voorbijgaan om op Goeree-Overflakkee te waarschuwen. Sterker nog, hij wekte de indruk dat het er zo slecht niet voor stond." Tot slot concludeert Kuijvenhoven dat op basis van de gegevens over Oude-Tonge en Fijnaart het aantal 'vergeten' slachtoffers kan worden geschat op ongeveer 35. "Dan zouden in totaal zo'n 1825 mensen door de Watersnoodramp van 1953 zijn overleden." Over deze 'vergeten' slachtoffers van de watersnoodramp schreef hij trouwens reeds eerder een uitgebreid artikel in Eilanden-Nieuws.

Het boek 'Een straat in een dorp onder water' werd uitgegeven bij Uitgeverij Boekscout.nl, telt 278 pagina's (paperback), kost € 18,95 en is verkrijgbaar bij Boekscout.nl, Bol.com en bij de erkende boekhandel. ISBN 9789462066328.

drs. Arie Kuijvenhoven

*Ik droomde van de zomer,
de zon, het strand, de zee
de vogels en de bomen
de polders en het vee.*

*Het vee stond stil te grazen
dichtbij de waterkant
hun ogen vol verbazen
om zoveel gras en land.*

*Verspreid de boerderijen
een dak, een stal, een heg
en lange, lange rijen
bomen langs de weg.*

*Daarboven is het, dacht ik
daarboven op de dijk
en even later zag ik
drie beelden tegelijk*

*de meeuwen uit zee gevlogen
de visser op het strand
de koe haar kop gebogen
ja, dat was Nederland.*

*Goede en kwade dromen
wisselen onverwacht
een storm jaagt door de bomen
een klok luidt in de nacht.*

*Ik kan niet langer slapen
ik luister en ik kijk
waar zijn de zachte schapen?
waar is het land, de dijk?*

*Waarom zijn ze verdwenen
de boer van s-Gravendeel?
de visser van Kortgene
en nog zoveel, zoveel?*

*Boven verdrinken straten
staan kinderen op een huis
een hartverscheurend blaten
van Veere tot Maassluis.*

*Ik sla mijn atlas open
ik wijs de plaatsen aan
daar, waar die dijken lopen
daar heb ik eens gestaan.*

*Waar ik toen stond, zijn gaten
de zee gaat er te keer
dit land, denk ik, dit water
is Nederland niet meer.*

*Maar dan zie ik het teken
de zandzak en de schop
het brood, de jas, de deken
meer doemde beelden op.*

*Een arbeider uit Twente
een veeboer uit Roermond
soldaten en studenten
vechtend voor onze grond.*

*Een mond hard en verbeten
een uitgestoken hand
een niet te breken keten
ook dat is Nederland*

Mies Bouhuys

Overgenomen uit de "Groene Amsterdammer" van 6 februari 1953.

'Hij vroeg aan mijn moeder; Bent u die vrouw van dat grote gezin?'

Mevrouw L. Driesse-Peeman

Door Jolanda Driesse-Bosland

De deuren kraakten in hun sponningen op de vroege ochtend van 1 februari 1953. Lenie Peeman werd gewekt door het geluid van harde stemmen in combinatie met een krakend geluid dat ze niet thuis kon brengen. De wijzers van de klok gaven aan dat het vijf uur was. Tussen alle vreemde geluiden door herkende ze de stem van haar buurman, de heer De Waard. "De buurman riep uit alle macht en bonkte op de deur." "De Waard woonde naast ons op de Oostdijk in Middelharnis. Ik woonde met mijn ouders, zeven broers en twee zussen op nummer 99." De vader van Lenie was landbouwer en veehouder. Haar moeder verzorgde de huishouding en haar kinderrijke gezin. Truus, de jongste, lag nog in de kinderwagen

Terwijl Lenie, ze was met haar twaalf jaar de oudste dochter van het gezin, zich verwonderd afvroeg wat dit allemaal te betekenen had, werd al gauw duidelijk dat er groot gevaar dreigde. In het pikdonker kwam een muur van water aanrollen, donker en dreigend. Dat ging gepaard met een angstaanjagend geluid dat Lenie nooit meer zal vergeten. Het aanrollende water kwam tot aan de dorpel van de achterdeur. "Omdat we op het hoogste punt van het dorp woonden bleef het water onder aan de dorpel bij de achterdeur staan." Vader Willem Peeman bedacht dat de koeien snel losgelaten moesten worden, voordat ze zouden verdrinken. "Mijn vader rende naar de schuur en liet de beesten los. Tot zijn en onze grote schrik werd hij daar gegrepen door een enorm hoge golf en belandde op het dak van de koeienstal. Daar heeft hij uren in de kou gezeten. Om 11.00 uur werd hij gered door hulpverleners die met een bootje kwamen en hem van het dak afhaalden. Ik was erg bang om mijn vader te verliezen en nam me in gedachten voor om voortaan altijd heel gehoorzaam te zijn, als ik mijn vader maar niet zou hoeven missen. Vader riep aan mijn moeder die vreselijk ongerust was: 'Pietje, ik ben hier hoor!' Tijdens de redding van mijn vader heb ik duidelijk Gods bewarende hand gezien."

CRISISCENTRUM

Inmiddels liepen de koeien los op de Oostdijk. "Het was erg guur en er viel natte sneeuw. We lieten zoveel mogelijk familieleden en andere mensen in nood bij ons binnen. Aan het eind van de middag kwam het water opnieuw. Inmiddels stond er 70 centimeter water in het achterhuis.

In de kelder stond onze wintervoorraad voedsel; spek in een ton en weckpotten met groenten en karbonaadjes. Deze zijn allemaal bewaard gebleven. In de loop van de week werden de leefomstandigheden steeds moeilijker. Er kwam een tekort aan drinkwater en voedsel voor de meeste mensen. De situatie verslechterde

toen behoorlijk. Burgemeester Reinders was met zijn personeel op het gemeentehuis dat inmiddels als crisiscentrum was ingericht. Hier werd druk overlegd en via noodzenders om hulp van buitenaf gevraagd.

We kregen toen te horen dat we met een boot vanaf het Havenhoofd naar Rotterdam zouden gaan. Via de Havendijk liepen we over het gras naar de haven waar een binnenvaartschipper ons meenam. Voor veel mensen was dit een heel bijzondere ervaring. In die tijd waren veel mensen nog nooit van het eiland afgeweest!

der, naar Utrecht verwezen. We konden vanwege de grote groep niet allemaal bij elkaar blijven. Opoe ging naar Bergambacht samen met mijn jongere zusjes Truus en Adrie.

In de bus richting Utrecht kwam een man naar ons toe. Hij vroeg aan mijn moeder; 'Bent u die vrouw van dat grote gezin?' Vervolgens gaf hij haar een heleboel lekkere sinaasappels mee voor onderweg. Na een lange reis kwamen we aan in de Prinses Beatrixlaan in Utrecht. Hier woonden 'ome Sip' en 'tante Ger' Kooistra met hun vier kinderen. We werden har-

Foto van het evacuatiegezin in Utrecht, Lenie Peeman is de tweede van links. Rechts staat ome Sip, de vrouw met de witte schort is tante Ger Kooistra.

Met bussen werden we naar Ahoy vervoerd. Mijn tante Pietje was erg misselijk in de bus. Ze was dan ook nog nooit van huis geweest en had het niet breed in de bus."

SINAASAPPELS

"In Ahoy kregen we een evacuatieadres toegewezen. Ons gezin werd samen met opoe en tante Trui, de zus van mijn moe-

telijk en gastvrij ontvangen en kregen de voorkamer van het huis tot onze beschikking. Ome Sip en tante Ger zijn erg goed voor ons geweest. Het onderwijzersgezin met vier studerende kinderen had het zelf niet breed maar deed er alles aan om ons van het nodige te voorzien. Vanwege ruimtegebruik logeerden Leo, Gerard en Danker op andere adressen, gelukkig wel in de buurt van het huis van de Kooistra's."

'Ome Sip en tante Ger vertrokken nooit met lege handen van Flakkee'

ZÓ SCHOON!

“Zoals gezegd werkten Ome Sip en tante Ger bij het onderwijs en waren overdag niet thuis. Wij hielpen in de huishouding. We boenden de vloeren, schuurden het stoepje en zeemden de ramen. Dan zei tante Ger als ze thuis kwam tegen mijn moeder; ‘O, Pietje wat ben je toch schoon!’

Ik was na de zomer van 1952 voor het eerst in Middelharnis naar de V.G.L.O., het voortgezet lager onderwijs, gegaan en was dus al van de lagere school af. In de periode van de evacuatie ging ik niet naar school. Voor mijn jongere broertjes was er geregeld dat ze naar de lagere school konden in Utrecht. Deze stond tegenover het huis van ome Sip en tante Ger.

Mijn broertje Danker logeerde, in zijn eentje, een paar straten verderop. Ondanks alle goede zorgen van zijn ‘evacuatiemoeder’, ze kocht onder meer een speelgoedtrein voor hem, had hij zo’n last van heimwee. Hij moest veel binnen spelen en zag op een gegeven moment zijn broertjes Leo en Gerard op straat. Zij waren heerlijk buiten aan het spelen. Toen was hij niet meer te houden en is het huis uitgelopen, rechtstreeks naar zijn broertjes en moeder. Hij sliep toen voortaan weer bij ons op een matras op de grond.”

Ondanks de droevige reden van de evacuatie werd het toch ook een gezellige tijd in Utrecht.

“Natuurlijk miste ik mijn vader die doordeeweeks op Flakkee was om te werken. Hij was alleen het weekeinde bij ons. We gingen dan naar de kerk bij dominee Van Smeden. Een fijne wandeling was dat over de Amsterdamsestraatweg.”

Voor Lenie brak op 26 februari 1953 een bijzondere dag aan. Ze vierde haar 13e verjaardag ver van huis. “Ik kreeg een mooi boek voor mijn verjaardag. De titel van het boek vergeet ik nooit meer; ‘Marianne slaat zich erdoor’. Het staat nog

altijd in de boekenkast.

De familie Kooistra had trouwens ook een hondje; Ollie. Dat beestje had er een handje van om bovenop ons te springen.”

LEVENSLANGE VRIENDSCHAP

Eenmaal weer thuis in Middelharnis was alles niet meer zoals vroeger voor Lenie en haar ouders. “Mijn moeder zei; ‘wat zijn we lang weggeweest’. We moesten erg wennen. Onze oude pannen waren weg. We kookten in ‘vreemde’ pannen. De wasmachine die in het achterhuis stond was kapot, verder was alles in ons huis nog intact. Dat vonden we wel wonderlijk.”

Lenie kijkt peinzend voor zich uit. “Ik dacht dat ik na alles wat we meegemaakt hadden wel ernstiger en eenvoudiger zou worden. De roepstemmen waren heel duidelijk geweest. Toch merkte ik dat het leven weer verder ging en dat alles een beetje op de achtergrond raakte.” Tussen de families Kooistra en Peeman ontstond een levenslange vriendschap. “Ome Sip en tante Ger komen vaak bij mijn ouders op bezoek. Mijn ouders

waren hen enorm dankbaar voor alles wat ze voor ons gedaan hadden na de watersnoodramp. Want wie zou het zomaar doen, een vreemd gezin in huis nemen. En ze deden het met liefde, dat hebben we duidelijk gemerkt.

Ome Sip en tante Ger vertrokken nooit met lege handen van Flakkee. Mijn vader stopte ze van alles toe. Zakken vol aardappelen, uien en witlof en alles wat hij verbouwde op zijn akkers ging mee in de kofferbak van de Kooistra’s. Het waren kleine blijken van dankbaarheid maar op deze manier hadden mijn ouders het idee toch nog iets terug te kunnen doen voor hen.”

Hoewel er grote verschillen waren tussen de beide families hadden ze boven alles veel respect voor elkaar. “Er waren grote culturele verschillen, mijn vader was landbouwer en ome Sip was hoofd van een school. Ook op het gebied van geloofsbeleving waren er grote verschillen.” En toch werd er in deze periode een sterke band gesmeed voor het leven. “Mijn ouders zijn hun hele leven erg gehecht gebleven aan ome Sip en tante Ger. En dat was wederzijds.”

HERZIENE UITGAVE

RUIM1000 FOTO'S

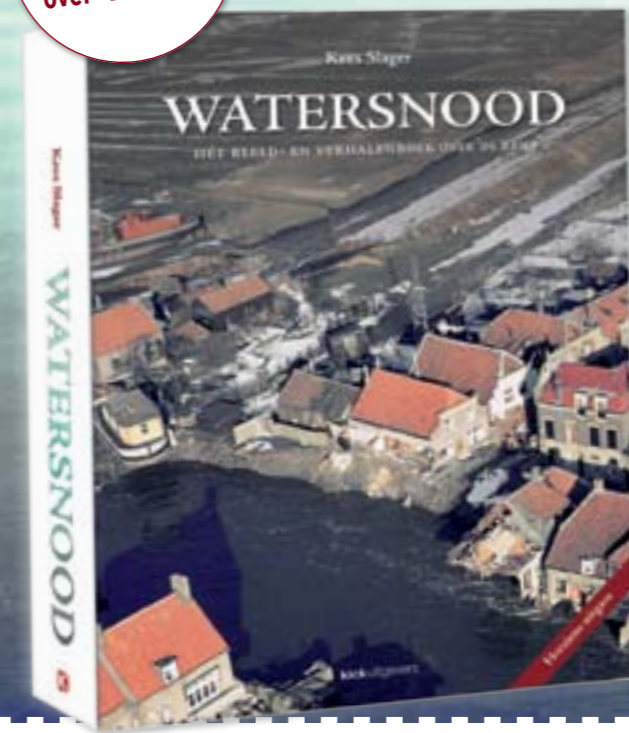
664 BLZ.

BIJNA 5 KILO GESCHIEDENIS

UNIEK DOCUMENT OVER DE RAMP VAN 1953

Hét beeld- en verhalenboek over 'De Ramp'

Zestig jaar na 'De Ramp' is het vuistdikke boek **WATERSNOOD** in woord & beeld hét document over de meest aangrijpende oorlogse gebeurtenis in Nederland. Auteur Kees Slager doet op een indringende en vaak ook ontroerende manier verslag van De Ramp.

Het beste werk van nationale en internationale topfotografen completeert dit bijna 5 kilo wegende en 664 bladzijden omvattende standaardwerk. Ook een aantal bijzondere kleurenfoto's van De Ramp is in het boek opgenomen.

Dit document is zó uniek, dat het zeker in zuid-west Nederland in geen enkele boekenkast mag ontbreken. **WATERSNOOD** bevat meeslepende verhalen en meer dan duizend foto's. De auteur schrijft over de watersnoden in lang vervlogen eeuwen. Over de vraag waaróm De Ramp van 1953 zich kon voltrekken. Over de slachtoffers, de evacuaties en over de hulpverlening die heel Nederland in grote eengezindheid op touw zette. Over de rol van de media tijdens De Ramp. Over het dijkherstel, het Deltaplan, de gedenktekens en het Watersnoodmuseum. Kortom: **WATERSNOOD** is een 'must' voor iedereen en is eerder al in een oplage van 12.000 exemplaren verkocht.

De herziene uitgave van **WATERSNOOD** is vanaf 20 februari weer beschikbaar. U kunt het boek via onderstaande bon bestellen of online via WWW.KICKUITGEVERS.NL (**WATERSNOOD** is ook te koop in de boekhandel)

Ik bestel exemplaren van het boek **WATERSNOOD**.
De verzendkosten zijn voor rekening van de uitgever.

Hierbij machtig ik Kick uitgevers éénmalig het totaalbedrag (€ 39,- per exemplaar) af te schrijven van rekeningnummer:

□ □

De boeken worden vanaf 20-02-2013 verzonden. Het bedrag zullen wij rond deze datum afschrijven.

K kick uitgevers

Naam:

Adres:

Postcode: Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mail:

Stuur deze bon in een ongefrankeerde envelop naar: **EILANDEN-NIEUWS • ANTWOORDNUMMER 2104 • 3245 ZZ SOMMELSDIJK**

**OP DE HOOGTE BLIJVEN VAN DE ONTWIKKELINGEN OP GOEREE-OVERFLAKKEE.
KIJK OP ONZE WWW.EILANDENNIUWS.NL OF WORD ABONNEE OP ONZE KRANT.**

BIJZONDERE DANK AAN:

Alle geïnterviewde personen | André Kastelein | Waterschap Hollandse Delta | Streekarchivaris Jan Both